ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI

ERGENLERDE KARAR VERME STİLLERİNİN ÖZNEL İYİ OLUŞ VE UMUT İLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZ MERCAN

ANKARA
MAYIS, 2019

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI

ERGENLERDE KARAR VERME STİLLERİNİN ÖZNEL İYİ OLUŞ VE UMUT İLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZ MERCAN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKHAN ATİK

ANKARA
MAYIS, 2019

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Oğuz MERCAN adlı öğrencinin hazırladığı "Ergenlerde Karar Verme Stillerinin Öznel İyi Oluş ve Umut İle İlişkisi" başlıklı bu çalışma Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı'nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	Prof. Dr. Metin PİŞKİN	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖZMEN	.....

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından .../.../20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKCİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Oğuz MERCAN

ÖZET

ERGENLERDE KARAR VERME STİLLERİNİN ÖZNEL İYİ OLUŞ VE UMUT İLE İLİŞKİSİ

MERCAN, Oğuz

Yüksek Lisans Tezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı,

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK

Mayıs, 2019, xi + 85 Sayfa

Bu araştırmada, ergenlerde karar verme stillerinin (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) öznel iyi oluş ve sürekli umut puanlarını ne derece yordadığının ve ergenlerin karar verme stillerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşma gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu, Eskişehir ilinde 16 farklı ortaöğretim kurumunda eğitim gören 545'i (%45.53) erkek, 652'si (%54.47) kız öğrenci olmak üzere toplam 1197 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, bir kişisel formu ile katılımcıların karar verme stillerini, öznel iyi oluşlarını ve umut düzeylerini değerlendirmeye yönelik ölçme araçları kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık ve panik stilleri öznel iyi oluşun anlamlı birer yordayıcısı iken, karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, panik ve sorumluluktan kaçma stilleri sürekli umudun anlamlı birer yordayıcısıdır. Cinsiyet değişkenine göre, erkek katılımcılar karar vermede özsaygı, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma stillerini kızlara göre anlamlı düzeyde daha fazla kullanmaktadırlar. Sınıf düzeyi değişkenine göre, karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik karar verme stillerinin 12. sınıf öğrencileri tarafından anlamlı düzeyde daha fazla kullanılmaktadır. Okul türü değişkenine göre ise, Spor Lisesi öğrencilerinin diğer okul türlerinde yer alanlara göre umursamazlık ve sorumluluktan kaçma karar verme stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Karar verme stilleri, öznel iyi oluş, umut, lise öğrencileri.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP OF DECISION-MAKING STYLES OF ADOLESCENTS WITH SUBJECTIVE WELL-BEING AND HOPE

MERCAN, Oğuz

Master's Degree, Guidance and Psychological Counseling Program,

Supervisor: Dr. Gökhan ATİK

May 2019, xi + 85 pages

In this study, it was aimed to investigate to what extent the decision-making styles (self-esteem, vigilance, complacency, panic, and cop-out) of adolescents predict their subjective well-being and dispositional hope scores, and whether the decision-making styles of adolescents differ significantly according to gender, class level, and school type. The participants of the study consisted of 1197 high school students, 545 (45.53%) male and 652 (54.47%) female students attending to 16 different high schools in Eskisehir, Turkey. As data collection tools, a personal form and the instruments for evaluating the participants' decision-making styles, subjective well-being and hope levels were used. According to the findings, self-esteem, vigilance, complacency, and panic decision-making styles were the significant predictors of subjective well-being, while self-esteem, vigilance, panic, and cop-out decision-making styles were the significant predictors of dispositional hope. Regarding sex differences, male participants used more self-esteem, complacency, and cop-out styles in decision-making than female participants. In terms of class level differences, the 12th grades used more self-esteem and vigilance styles in decision-making than the other grades. Regarding school type differences, the students of Sports High School used more the complacency and cop-out styles of decision-making than the students of other school types.

Key Words: Decision-making styles, subjective well-being, hope, high school students.

ÖNSÖZ

Çalışmamda desteğini, bilgisini ve motive gücünü her an hissettiğim; en zor zamanlarımda dahi inancını göstererek beni onurlandıran kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ATİK'e, tez çalışmamın başlangıcında kısa bir süre de olsa birlikte olma şansını yakaladığım alanımızın değerli hocası Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK'a, tez savunma jürimde bulunarak araştırmama değerli katkılar sunan Prof. Dr. Metin PİŞKİN ve Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖZMEN'e içtenlikle teşekkür ederim.

Lisans eğitimim boyunca psikolojik danışma ve rehberlik alanını sevmemde ve bu alanda çalışma isteğimi oluşturmakta katkılarını hiçbir zaman unutmayacağım ESOGÜ PDR Anabilim Dalı öğretim üyeleri Prof. Dr. Nilüfer ÖZABACI ve Dr. Tansu MUTLU'ya teşekkürü bir borç bilirim. Lisans eğitimde bilgi ve becerimin artmasında katkıları çok büyük olan ESOGÜ ve Gazi Üniversitesi'nin kıymetli öğretim üyelerine ve donanımlı bir şekilde uzman psikolojik danışman olmamda emekleri çok büyük olan Ankara Üniversitesi'nin saygıdeğer öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Özellikle veri toplama sürecinde işbirliği içerisinde hareket ederek araştırmama yardımcı olan değerli meslektaşlarıma, yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini her zaman yanı başımda bulduğum değerli okul müdürüm Uzm. Öğrtm. Mehmet GÜNYÜZÜ'ne teşekkür ederim.

Beni yetiştiren ve bilime katkı sunarken benimle gurur duyduklarını derinden hissettiğim, hayattaki en büyük destek kaynağım olan biricik aileme minnetle teşekkür ederim.

Üyesi olmaktan gurur duyduğum Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanına ithafen…

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
ÖNSÖZ vi
İÇİNDEKİLER viii
TABLOLAR DİZİNİ x
KISALTMALAR xi
BÖLÜM 1 1
GİRİŞ 1
Problem 1
Amaç 4
Önem 4
Sınırlılıklar 6
Tanımlar 7
BÖLÜM 2 8
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 8
Karar Verme 8
Karar Verme Kuramları 12
Ergenlik Döneminde Karar Verme 16
Ergenlerde Karar Verme Stilleri 17
Öznel İyi Oluş 18
Pozitif Psikoloji 18
Öznel İyi Oluş Tanımı ve Yapısı 19
Öznel İyi Oluş Kuramları 20
Umut 22
Umut Kuramı 23
Karar Verme ve Öznel İyi Oluş 23
Karar Verme ve Umut 24
Karar Verme ve Cinsiyet 25
Karar Verme ve Yaş/Sınıf Düzeyi 26
Karar Verme ve Okul Türü 27
İlgili Araştırmalar 28
Karar Verme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar 28
Karar Verme ve Kişisel Faktörler 30
Karar Verme ve Aile İle İlgili Faktörler 37
Karar Verme ve Kültürlerarası Farklılıklar 41
BÖLÜM 3 42
YÖNTEM 42
Araştırmanın Modeli 42

Katılımcılar 42
Verilerin Toplanması 43
Verilerin Çözümlenmesi 47
BÖLÜM 4 48
BULGULAR VE YORUMLAR 48
Karar Verme Stillerinin Öznel İyi Oluşu Yordamasına İlişkin Bulgular 48
Karar Verme Stillerinin Sürekli Umut Düzeyini Yordamasına İlişkin Bulgular 50
Karar Verme Stillerinin Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular 52
Karar Verme Stillerinin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular 54
Karar Verme Stillerinin Okul Türüne Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular 56
BÖLÜM 5 60
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 60
Sonuçlar 60
Öneriler 61
Araştırmacılara Yönelik Öneriler 61
Uygulayıcılara Yönelik Öneriler 62
KAYNAKLAR 64
EKLER 77
EK 1. Veri Toplama Araçları 78
EK 2. Etik Kurul Onayı 82
EK 3. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni 83
BENZERLİK BİLDİRİMİ 84
ÖZGEÇMİŞ 85

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1 Katılımcıların Öğrenim Görülen Okul Türü, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları 43
Tablo 2 Öznel İyi Oluşun Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 49
Tablo 3 Sürekli Umut Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları 51
Tablo 4 Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları 53
Tablo 5 Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları 55
Tablo 6 Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Puanlarının Öğrenim Görülen Okul Türüne Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları 57

KISALTMALAR

EKVÖ	Ergenlerde Karar Verme Ölçeği
SUÖ	Sürekli Umut Ölçeği
EÖİOÖ	Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği
MTAL	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
ÇPAL	Çok Programlı Anadolu Lisesi
AİHL	Anadolu İmam Hatip Lisesi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde; öncelikle araştırmaya ait problem durumuna yer verilmiş, sonrasında araştırma amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımları açıklanmıştır.

Problem

Karar verme, belirli bir problem durumu karşısında en uygun çözümün seçilme sürecidir (Atsan, 2006). Bu süreçte, içinde bulunulan yaş düzeyinin etkili olduğu ve ergenlik dönemindeki karar verme süreçlerinin diğer yaşam dönemlerinde olan karar verme süreçlerine göre farklı şekillerde gerçekleştiği görülmektedir (Byrness ve McClenny, 1994). Bu açıdan bakıldığında ergenlik dönemi, bireylerin farklı problem durumları ile karşı karşıya kaldıkları ve bu problem durumlarına ilişki karar alma süreçlerini sıkça yaşadıkları bir dönem olması itibariyle kendisini göstermektedir.

Ergen bireyler, günlük yaşamlarında özellikle mesleki, kişisel, eğitsel, ekonomik ve sosyal konularda çeşitli kararlar almaktadırlar (Mutlu, 2011). Örneğin; ön ergenlik dönemindeki bireyler, kendileri için en uygun üst eğitim kurumunun hangisi olduğu konusunda karar verme süreçlerini yaşarken, ergenlik döneminin sonlarındaki bireyler ise kendileri için en uygun olan mesleğin hangisi olduğu konusunda karar verme süreci içerisine girmektedirler. Bu noktada ergen bireylerin karar verme süreçlerinde "amaç" ve "ihtiyaç" kavramları üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Ergenlik dönemdeki bireyler, amaçlarına yönelik ihtiyaçlarını belirleyerek karar verme süreçlerini bu dönem içerisinde sıklıkla yürütmektedirler. Bu belirleme, ihtiyaçların birey tarafından fark edilmesi ile mümkündür (Kuzgun, 2005). Ergen bireyler karar verme süreçlerinde ise farkında olmadan kendileri için uygun bir stil belirlemekte, kararlarını bu stil doğrultusunda şekillendirmektedirler.

Bireylerin karar verme süreçleri belirli stiller ile şekillenmektedir. Çatışma kuramına göre, bu stiller uyumlu ve uyumlu olmayan şeklinde iki başlık altında değerlendirilmektedir (Janis ve Mann, 1977). Uyumlu stil olarak ihtiyatlı seçicilik;

uyumlu olmayan karar verme stili olarak ise sorumluluktan kaçma, panik ve umursamazlık stillerinden bahsedilmektedir. Bu dört karar verme stiline ek olarak daha sonrasında Mann, Harmoni ve Power (1989), bireyin kararlarında kendinden emin olması olarak açıklanan karar vermede özsaygı stilini ilave etmişlerdir. Bu stil de, tıpkı ihtiyatlı seçicilik gibi uyumlu olarak ifade edilmiştir.

Ergenlik döneminde karar verme bireylerin yaşam döngüsü içinde kritik bir öneme sahiptir (Steinberg, 2007). Ergen bireyin bu dönem içerisinde alacağı kararlarda uyumlu karar verme stillerini kullanmaları, yaşamlarının geri kalan kısımlarındaki doyumunu ve mutluluğunu birçok yönden etkileyebilmektedir (Yılmaz, 2004). Benzer biçimde bu dönem içerisinde alınan kararlar, bireyin kimlik gelişimine de önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Etkili ve uyumlu karar verme yöntemlerini yaşamlarında uygulayan ergen bireylerin, kendi özelliklerine uygun kimlik oluşturma konusunda daha az zorluk yaşadıkları bilinmektedir (Çolakkadıoğlu, Cenkseven ve Avcı, 2011). Bu açıdan, bu dönemdeki ergenlerin karar verme süreçlerinin ve bu süreçlerin ilişkili olduğu faktörlerin araştırılması, ergenlerin karar verme süreçlerinin daha sağlıklı olabilmesini destekleyecek çalışmalara yol gösterecektir.

Alanyazında ergenlerde karar verme sürecinin birçok değişkenle ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Örneğin karar vermenin cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve zaman baskısı (Schvaneveldt ve Adams, 1983), akran grubu ve benlik saygısı (Mann, Harmoni ve Power, 1989), aile tutumu (Brown ve Mann, 1990; Öztürk, Kutlu ve Atlı, 2011), yaş (Byrnes ve McClenny, 1994), sınav kaygısı (Bacanlı ve Sürücü, 2006), kontrol odağı (Çoban ve Hamamcı, 2006), duygusal zeka (Köksal ve İşmen Gazioğlu, 2007), algılanan sosyal destek (Deveci, 2011; Dülger, 2009; Kaşık, 2009), denetim odağı ve algılanan çocuk yetiştirme tutumu (Özel, 2009), mesleki olgunluk (Akıntuğ ve Birol, 2011; Aydın Orhan, 2011), kariyer gelişimi (Yayla, 2011), akılcı olmayan inançlar (Peker, Kartol ve Demir, 2015), motivasyon kaynakları (Aktaş, 2016), öğrenme ortamı (Topaloğlu, 2016) ve Tanrı algısı (Doğan, 2017) gibi çeşitli değişkenlerle birlikte incelendiği görülmektedir. Öte yandan alan yazında karar verme stillerini öznel iyi oluş ve umut ile birlikte ele alan araştırmaların ise sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Karar verme kavramına ilişkin tanımlar ve karar verme stilleri göz önünde bulundurulduğunda, karar vermenin kişisel bir deneyim süreci içerdiği düşünülmektedir. Benzer biçimde, pozitif psikoloji alanının da bireylerin kişisel karar verme deneyimleriyle doğrudan ilgilendiği bilinmektedir (Hoy ve Tarter, 2011).

Pozitif psikoloji alanı içerisinde öznel iyi oluş ve umut gibi kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlardan öznel iyi oluş bireyin kendi hayat kalitesine ilişkin değerlendirmelerini içeren bir yapıyken (Lucas, 2018), umut ise bireylerin yaşamlarına ilişkin hedefler belirleme ve bu hedefler doğrultusunda kendine yönelik inançları olarak tanımlanmaktadır (Snyder, 2000). Her iki kavramda da bireyin kendine ait bir değerlendirme süreci oluşturduğu ve yaşamına ilişkin seçim süreçlerini yaşadığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında pozitif psikoloji alanında yer alan öznel iyi oluş ve umut kavramlarının karar verme ile seçim süreci ve değerlendirme yapıları bağlamında benzerlikler taşıdığı, bu benzerliklerden dolayı karar verme ile öznel iyi oluş ve umudun birbirleriyle ilişkili yapılar oldukları düşünülmektedir. Benzer biçimde öznel iyi oluş ve umut kavramlarının, karar verme sürecinde kullanılan stillerle de ilişkili olduğuna inanılmaktadır. Örneğin duygu ve düşünce bileşenlerinden oluşan umut ile bireyin olası çözümleri göz önünde bulundurarak düşünmesi ve karar verme duygusunu hissetmesini içeren ihtiyatlı seçicilik karar verme stili arasında benzerliklerin yer aldığı; bireylerin yaşamlarında aktif seçimler yapmasına odaklanan öznel iyi oluş ile karar verme sorumluluğunu yerine getirerek kendine güvenmesini konu edinen karar vermede özsaygı arasında benzerliklerin olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte alanyazında karar verme stilleri ve pozitif psikoloji kavramlarını bir arada ele alan çalışmaların son derece sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Sınırlı sayıdaki çalışmaların birinde ise, karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik stillerinin öznel iyi oluşun %30.5'ini açıkladığını ifade edilmiştir (Cenkseven Önder ve Çolakkadıoğlu 2013). Tüm bu bilgiler ışığında, ergenlik döneminde yer alan bireylerin karar verme stillerinin incelenerek pozitif psikolojinin önemli kavramları olan öznel iyi oluş ve umut ile ilişkilerinin araştırılması gerekli görülmektedir. Ergenlik dönemindeki bireylerin yaşam kalitelerinin artırılarak yetişkinlik hayatına hazırlanmaları, ancak bu dönemin daha iyi anlaşılmasıyla mümkündür. Ergen bireylerin karar verme stilleri, öznel iyi oluş düzeyleri ile umut düzeyleri hakkında bilgi sahibi olmak ve bu yapıların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak şüphesiz bu dönemi daha etkili betimlemeye olanak sağlayacaktır. Buna göre bu araştırmanın problemi, ergenlik dönemindeki bireylerin karar verme stilleri ile umut ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin ve karar verme sürecinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü gibi değişkenlere göre nasıl bir farklılaşma gösterdiğinin incelenmesidir.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, ergenlerde karar verme stillerinin (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) ergenlerin öznel iyi oluş ve sürekli umut puanlarını ne derece yordadığının ve ergenlerin karar verme stillerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşma gösterip göstermediğinin incelenmesidir. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Ergenlerde karar verme stilleri (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) katılımcıların öznel iyi oluş puanlarını ne derece yordamaktadır?
2. Ergenlerde karar verme stilleri (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) katılımcıların sürekli umut puanlarını ne derece yordamaktadır?
3. Ergenlerde karar verme stilleri (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Ergenlerde karar verme stilleri (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) katılımcıların sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Ergenlerde karar verme stilleri (karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) katılımcıların öğrenim gördükleri okul türlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Önem

Bireyler, çocukluk yıllarından itibaren karar verme süreçlerini sıklıkla deneyimlemektedirler. Ergenlik dönemindeki bireyler ise bu süreçleri daha fazla yaşamakta, kendileri için anlamlı ve içinde bulundukları yaşamlarına uygun gerçekçi hedefler belirleyerek geleceklerine yön verme ihtiyacı içindedirler. Ergen bireylerin bu hedefleri koruyup geliştirerek kararları uygulama noktasında sürdürmesine ise ‘umut’ kavramı destek olmaktadır (Snyder, Feldman, Shorey ve Rand, 2002). Pozitif psikoloji akımının çalışma alanlarından biri olan umut, bireylerin yaşamlarının ileriki yıllarına yönelik hedefler belirlemelerini ifade etmektedir. Umut, içerisinde amaç öğesinin

merkezinde olduğu bir yapı olarak ifade edilmiş (Folkman, 2010), birey için değerli olan ve ilerideki ulaşılabilir hedeflerin varlığının umudu oluşturmada etkili olduğu savunulmuştur (Tarhan ve Bacanlı, 2015). Bu tanımlamalarda umuda ilişkin olarak "amaç" ve "gelecek" öğelerinin varlığından söz edildiği görülmektedir. Karar verme tanımı içerisinde yer alan olası alternatiflerden en uygun olanının seçimi ile "amaç"; karar verme süreci sonunda yapılan seçimin kısa ya da uzun vadede etki öğesini barındırmasının ise "gelecek" kavramlarıyla açıklandığı göz önünde bulundurulduğunda, umut ile karar vermenin bir takım benzerlikler taşıdığı düşünülmektedir.

Pozitif psikoloji yaklaşımının bir diğer temel kavramlarından olan öznel iyi oluş ise bireyin kendine ait yaşam deneyimlerine odaklanmaktadır. Yaşam deneyimlerinin birey tarafından nasıl seçildiği ve yorumlandığı ise öznel iyi oluşu açıklamada kritik bir öneme sahiptir (Sul, Kim ve Choi, 2013). Bu açıdan bakıldığında öznel iyi oluşun yapısında temel unsur olarak "seçim" kavramının ön plana çıktığı; dolayısıyla mevcut seçenekler arasından en uygun olanın seçimi olarak ifade edilen "karar verme" ile benzer bir yapı taşıdığı düşünülmektedir.

Her ne kadar öznel iyi oluş ve umudun, karar verme ile benzer özelliklere sahip olduğu görülse de, bu kavramların birlikte ele alınıp incelendiği çalışmaların alanyazında sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu durumun temel kaynağının, pozitif psikolojinin diğer akımlara göre daha yeni olması ve ergenlik dönemini konu edinen çalışmaların sıklıkla bu dönemdeki fiziksel ve duygusal değişimlere yoğunlaşması olduğu düşünülmektedir. Alanyazında karar verme sürecine yönelik yapılan araştırmaların sınav kaygısı, olumsuz anne baba tutumu, akılcı olmayan inançlar gibi olumsuz değişkenlerle ilişkilerine odaklandığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilgili çalışmada yer alan umut ve öznel iyi oluş gibi pozitif temelli kavramların, alan yazındaki önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir. Ayrıca karar verme sürecinin hem umut hem de öznel iyi oluşla olan ilişkilerine yönelik kuramsal varsayımların veriye dayalı olarak test edilmesi alanyazına katkı sağlayacak niteliktedir.

Bu çalışmanın sağlayacağı katkılardan biri de, ergenlerin karar verme süreçlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir. Cinsiyet değişkeni açısından, alanyazında erkeklerin ve kadınların sıklıkla kullandıkları belli karar verme stillerinin olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda erkeklerin karar vermede özsaygı (Aktaş, 2016; Friedman ve Mann, 1993; Kurt, 2016), umursamazlık (Aktaş, 2016; Bacanlı ve Sürücü, 2006; Erdin, 2016),

sorumluluktan kaçma (Bacanlı ve Sürücü, 2006; Erdin, 2016; Gülbahçe ve Kartol, 2014); kızların ise karar vermede ihtiyatlı seçicilik (Brown ve Mann, 1991; Erdin, 2016; Özel, 2009) stillerini daha sık kullandıkları belirtilmektedir. Sınıf düzeyi değişkenin ise araştırmalarda sınırlı bir şekilde ele alındığı, daha çok yaş değişkeni ile karar verme süreçlerinin ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda, yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin karar verme sürecinde etkili bir değişken olduğu tespit edilmiştir (Baiocco, Laghi ve D'Alessio, 2009; Ormond, Luszcz, Mann ve Beswick, 1991; Özer, 2018; Yüceloğlu Keskin, Bayram, Günay Derebaşı, Bostancı, Kabadayı, 2016). Öte yandan karar verme stillerinin bu değişkenlere göre nasıl şekillendiği hususunda yeterli bir kanıt bulunmamaktadır. Son olarak, karar verme stilleri ile okul türü değişkeni arasındaki ilişkilere sınırlı sayıda çalışmanın odaklandığı ve bu çalışmalarda okul türü çeşitliliğinin az olduğu görülmektedir. Bu çalışma ile söz konusu değişkenlerin ergenlerin karar verme stilleri ile olan ilişkilerini açıklığa kavuşturma noktasında alanyazına ek kanıtların sağlanması amaçlanmıştır.

Son olarak bu çalışmadan elde edilen sonuçların, başta okul psikolojik danışmanları olmak üzere ergen gruplarla çalışan ruh sağlığı uzmanları için faydalı olacağına inanılmakta; doğru ve sağlıklı karar verebilmenin kişilik gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olduğu göz önüne alındığında ise grupların ihtiyaçlarına göre yapılacak bireysel ve grup çalışmalara yön vereceği düşünülmektedir. Öte yandan araştırmadan elde edilecek sonuçlar doğrultusunda yürütülecek çalışmaların, sınıf düzeyi, okul türü ve cinsiyet gibi değişkenlere göre farklılaştırılabileceği varsayılmaktadır. Son olarak ergenlerin uyumlu karar verme süreçlerini destekleyici çalışmalarda öznel iyi oluş ve umut düzeylerini artırmaya yönelik uygulamalara yer verilmesi yararlı olacaktır.

Sınırlılıklar

Araştırmadan elde edilen bulgular Eskişehir ilindeki ortaöğretim kurumlarında okuyan lise öğrencileri ve bu çalışmadaki katılımcılara benzerlik gösteren kişilerle sınırlıdır. Araştırma kesitsel bir çalışma olacağından nedensel çıkarımlarda bulunmak güçtür.

Tanımlar

Karar Verme: Bireyin belirli bir ihtiyaç durumunda ihtiyacın karşılanması amacıyla olası seçeneklerden en uygun olanı tercih etmesidir (Güçray, 1998).

Öznel İyi Oluş: Bireyin kendi hayatının kalitesine ilişkin değerlendirmesini bir bütün olarak yansıtan yapıdır (Lucas, 2018).

Umut: Bireylerin yaşamlarına ilişkin hedefler belirleme ve bu hedefler doğrultusunda kendine yönelik inançlarını içermektedir (Snyder, 1995).

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

İlgili bölüm içerisinde kuramsal çerçeve kapsamında karar verme, öznel iyi oluş ve umut başlıkları altında kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca alan yazında araştırma konusuyla ilgili yurt dışında ve ülkemizde yapılmış olan araştırmalar ele alınmıştır.

Karar Verme

Karar verme en geniş anlamıyla, belirli bir ihtiyaç durumunda ihtiyacın karşılanması amacıyla olası seçeneklerden en uygun olanının tercih edilmesi demektir (Güçray, 1998). Karar verme, problemin tanımlanarak problemin çözümüne ilişkin seçeneklerin değerlendirilmesi ve en uygun olanının seçimini içeren bir süreç olarak ifade edilebilir (Atsan, 2006). Otlu ve Demir (2005) tarafından ise karar verme, alternatifler arasında bilinçli bir seçim süreci olarak ifade edilmiştir.

Karar verme durumunun ortaya çıkabilmesi için bazı şartların oluşması gerektiği ifade edilmektedir. Örneğin; Klaczynski, Byrnes ve Jacobs (2001) bireyin içinde bulunduğu durum ile amaçları arasında fark olduğunu hissettiğinde karar vermenin ortaya çıktığını ifade etmektedirler. Kuzgun (2005) ise karar verme durumunun ortaya çıkabilmesi için üç özelliğin var olması gerektiğini ifade etmiştir: a) Karar verme gereksiniminin oluşturan problemin birey tarafından algılanması, b) problemi çözümüne ilişkin birden fazla alternatifin bulunması ve c) bireyin alternatiflerden herhangi birini seçme özgürlüğünün bulunmasıdır.

Alanyazında karar vermenin doğasında yer alan özelliklere ilişkin farklı tanımlamalar mevcuttur. Kuzgun (2005) karar vermeyi ihtiyaçların giderilmesine yönelik amaçlarla ifade etmiştir. Güçray (1998) ve Köksal (2003) ise karar vermeyi bilişsel süreçler kavramıyla açıklamaktadırlar. Çolakkadıoğlu (2003) karar vermeyi, kimi zaman kolay bir süreç gibi dursa da seçeneklerin çoğalmasıyla birlikte bu sürecin zorlaştığını belirtmektedir. Benzer bir görüş Deniz (2004) tarafından da ifade edilmiş, karar vermede bireyin seçenekleri seçme konusunda kaygı yaşayabildiğinden

bahsedilmiştir. Üngüren (2011) ise karar vermenin doğasında bireyin özgür iradesini kullanmasına vurgu yapmıştır.

Karar verme davranışına ilişkin açıklamalara bakıldığında seçim, irade, tercih, alternatifler ve süreç kavramlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Özellikle süreç kavramının karar verme davranışının merkezinde olduğu pek çok araştırmacı tarafından ifade edilmiştir. Bu bağlamda karar verme sürecinin ele alınması ve sürecin yapısının anlaşılmasının yararlı olacağına inanılmaktadır.

Karar Verme Süreci

Günlük yaşam içerisinde birey birçok kez karar vermeyi deneyimlemekte, bu deneyimin sonuçlarını kısa ya da uzun vadede gözlemleyebilmektedir. Yapılan tanımlamalar ve karar vermenin doğasına ilişkin görüşler incelendiğinde ise, karar verme davranışına ilişkin "süreç" kavramının ortak olarak benimsendiği görülmektedir. Karar verme, amaçlara ulaşmada kullanılacak yollar, imkânlar ve amaçlara ulaşmada yararlanılacak araçlar arasından uygun olanları seçme süreci olarak ifade edilmektedir (Eren, 2009).

Karar verme sürecinin oluşması ve sürdürülmesinde bazı koşulların bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin Kuzgun (2005), karar verme ihtiyacının belirmesi ve bireyin bu ihtiyacı yaşaması, seçeneklerin oluşması ve bireyin oluşan seçeneklerden birine yönelmesini, karar verme sürecinin oluşmasındaki temel koşullar olarak sıralanmıştır. Dülger (2009) karar verme sürecinde zaman kavramına vurgu yapmıştır. Özellikle seçeneklerin değerlendirilmesi ve bu seçeneklerden en uygunun seçilmesi sürecinde yeterli zamanın olmasının, etkili karar vermede önemli olduğu belirtilmiştir. Brown ve Mann (1990) aile yapısının ve aile içerisindeki tutum ve yaklaşımların ergen bireylerin karar verme süreçlerinde etkili olduklarını ifade etmişlerdir. Temel (2015) ise, karar verme sürecinde bireyin güçlü ve zayıf yönleriyle kişilik özelliklerinin belirleyici faktörler olarak ön plana çıktığını ortaya koymuştur.

Byrness ve McClenny (1994) karar verme sürecinde, yaş düzeyinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Yetişkinlik ve ergenlik dönemindeki karar verme tutumlarının ve karar verme sürecinin farklı şekillerde ilerlediğini, bu yüzden karar verme davranışının incelenmesinde içinde bulunulan yaş döneminin göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmuşlardır. Son olarak, Alver (2004) karar verme sürecinde bilişsel ve duygusal faktörlere vurgu yapmıştır. Buna göre birey yaşam

deneyimleri yoluyla elde ettiği bilişsel ve duygusal faktörlerle yaşadığı problem durumlarına ilişkin kendine özgü bir yaklaşım tarzı benimsemekte ve benimsediği bu tarz ile karar verme sürecini yönetmektedir.

Karar Verme Sürecinin Özellikleri ve Aşamaları

Karar verme sürecine ait bazı temel özelliklere ve karar verme sürecinin aşamalarına ilişkin alanyazında farklı görüşler mevcuttur. Örneğin Bilkay (1990) karar verme sürecinin özelliklerini 'zaman' kavramı bağlamında değerlendirmiştir. Bu görüşe göre karar verme sürecinin en önemli özelliği, bireyin geçmiş yaşamından bugüne gelen yapıları ve gelecekteki muhtemel sonuçları içerisinde barındırmasıdır. Geçmiş zaman içerisinde problemlerin belirdiği, şimdiki zaman içerisinde probleme ilişkin çıkarımların yapıldığı ve alternatiflerin ortaya koyulduğu, gelecekte ise kararların uygulamaya geçirilerek sürecin değerlendirildiği ifade edilmiştir. Kardaş (2013) karar verme sürecindeki özelliklerden birinin "çevre" olduğunu ifade etmiştir. Özellikle bireylerin yakın ve uzak çevrelerinde yer alan kişilere karşı kendilerini sorumlu hissetmelerinin, karar verme sürecini etkilediği belirtilmiştir. İmrek (2003) ise karar verme sürecinin "rasyonel" özellikli olduğuna işaret etmektedir. Karar verme sürecinde seçenekler değerlendirilirken bazı seçeneklerin doğal olarak dışlanmasında bir risk unsuru yer almaktadır. Bu süreç içerisinde olası risklerin göz önünde bulundurulması ancak rasyonel bir bakış açısı ile mümkündür. Ömeroğlu ve Turla (2001) karar verme sürecinin "eylemle sonlanma" özelliğine sahip olduğunu belirtmişlerdir. Karar verme sürecindeki eylemlerin ise var olan koşullara göre birey tarafından seçildiği ifade edilmiştir.

Karar verme sürecindeki aşamalara ilişkin yapılan ilk çalışmalarda ise, karar verme süreci temel düzeyde incelenmiştir. Örneğin Zeleny (1982) karar verme sürecini üç aşamada ele almıştır:

1. *Karar Öncesi Dönem*: Problem durumunun oluştuğu dönem olarak belirtilmektedir. Bu dönem içerisinde bireyde kaygı durumu artmakta ve problemin çözümüne ilişkin seçenekleri araştırma işlemi başlamaktadır.
2. *Karar Dönemi*: Birey yaşadığı problem durumuna uyum sağladıktan sonra araştırdığı seçenekleri ve problemin çözümüne ilişkin elde ettiği bilgileri değerlendirerek süreçte kullanacağı yöntemi belirler.

3. *Karar Sonrası Dönem*: Seçilen yöntemin etkililiği birey tarafından değerlendirilir.

Baysal (2009) karar verme sürecini altı aşamada ele almıştır. İlk aşamada bireyin probleme ilişkin değişiklik yapma isteği yer almaktadır. Ardından problemi tanımlamanın yer aldığı aşama gelmektedir. Problemin çözümüne ilişkin bilgi toplama ve seçeneklerin oluşturulması üçüncü aşamayı oluşturmaktadır. Dördüncü aşamada birey topladığı bilgileri ve seçenekleri ortaya koyarak karar verme sürecine ilişkin seçimini yapar. Bir sonraki aşama karar verme olarak ifade edilmekte; son aşama ise, karar verme sürecinin sonlandırmasını içermektedir.

Tekin (2009) ise yürüttüğü çalışmada karar verme sürecindeki aşamaları şu şekilde sıralamıştır: 1) Sorunun tanılanması, 2) alternatif çözüm önerilerinin geliştirilmesi, 3) önerilerin değerlendirilmesi, 4) en uygun alternatif seçimi, 5) kararın uygulanması ve 6) karara ait sonuçların izlenmesidir.

Bir başka çalışmada ise karar verme süreci yedi aşama olarak belirtilmiştir (Eldeliklioğlu, 1996). Bunlar sırasıyla; 1) Problemin hissedilerek probleme ilişkin davranış biçiminin belirlenmesi, 2) problemin tanınması ve bir problem durumu olarak ifade edilmesi, 3) problemin çözümüne ilişkin seçeneklerin oluşturulması, 4) seçeneklere ilişkin bilgi toplanması ve seçeneklerin olumlu-olumsuz yanlarının belirlenmesi, 5) seçeneklerin çözüm konusundaki beklentileri karşılama derecesinin değerlendirilmesi, 6) uygun seçeneğin seçilmesi ve sürecin bu seçeneğe uygun olarak yürütülmesi ve 7) sonucun değerlendirilmesidir.

Tiedeman (1961) hem genel karar verme sürecinde hem de kariyer kararı verme sürecinde ergenlerin yedi aşamada karar verdiklerini ifade etmiştir. Bu aşamalar Tiedeman (1961) tarafından "istasyon" adıyla betimlenmiştir:

1. *Keşif*: Bu aşamada ergen birey, probleme ilişkin ve problemin arka planında yer alan muhtemel bilgileri toplar.
2. *Ayrıştırma*: Bu aşamada karar verme yönünde ilerleme kaydedilmeye başlanır ancak süreç tamamlanmaz. Kararın cazip olan ve olmayan yönleri değerlendirilir.
3. *Seçim*: Bu aşamada bir karar seçilir ve bu seçim ergen bireye rahatlama, güven ve umut getirir.
4. *Netleştirme*: Netleştirme aşamasında birey, seçtiği kararın olası sonuçlarını gözden geçirir ve bunu netleştirmeye, açıklamaya çalışır.

5. *Uygulama*: Birey kararını uygulamaya koyar ve ortaya çıkan sonuçları deneyimler.
6. *Değişim*: Bu aşamada birey kararın uygulanması ve değişimin yaşanmasıyla birlikte güçlü bir benlik duygusunu hisseder.
7. *Bütünleşme*: Son istasyon olan bütünleşmede ise birey, sosyal çevresinde tanıştığı kendinden büyük insanlar tarafından kararlarına ilişkin bazı tepkilere maruz kalır. Bu yüzleşme, bireyin verdiği kararı yeniden gözden geçirmesine, sonuçları yeniden tartmasına ve belki de verdiği kararı değiştirmesine neden olabilir.

Karar Verme Kuramları

Alanyazında karar verme süreci birçok kuram tarafından ele alınmıştır. Bu çalışmada karar verme kuramlarından Gelatt'ın Karar Verme Kuramı, Beklenti Kuramı, Sosyal Öğrenme Kuramı ile Fayda ve Çatışma Kuramlarına değinilmiştir.

Gelatt'ın Karar Verme Kuramı

Gelatt (1989) kararın verildiği süreci düzenleme ile yeniden düzenleme olarak adlandırmıştır. Kuramda "olumlu belirsizlik" kavramı ön plana çıkmaktadır. Gelatt'a göre birey belirsizlik anlarında yeni karar stratejileri geliştirebilir. Birey belirsizliği olumlu olarak tanımlaması halinde karşılaştığı durumlara karşı yeni yöntemleri deneme isteğini gösterebilir ve geçmişte uyguladığı geleneksel (problemlerin çözümüne fayda getirmeyen) yöntemleri bir kenara bırakabilir. Öte yandan Gelatt (1962) karar verme süreci içerisinde bulunan bireylerin mevcut seçenekleri göz önünde bulundurarak bir çeşit karar verme sistemi geliştirdiklerini, bu sistem içerisinde ise seçilen karar verme yönteminin getireceği olası sonuçların ana unsur olduğunu belirmektedir.

Beklenti Kuramı

Vroom (1964) tarafından geliştirilen beklenti kuramında; karar verme davranışı, yönetim ve motivasyon kavramları temel alınmıştır. Bu kurama göre birey, karar verme sürecinde mevcut seçenekleri değerlendirir. Ardından bu seçeneklerden olumlu

olanlarından en yükseğine, olumsuz olanlarından en düşüğüne ve gerçekleşme olasılığı en fazla olanları göz önünde bulundurarak karar verir. Beklenti kuramında Vroom tarafından üç ana faktör belirtilmektedir. Bu faktörler arzu, beklenti ve işe yararlılıktır. Arzu, bireyin karar verme davranışı sonrası ortaya çıkması muhtemel ödülü isteme düzeyini ifade etmektedir. Beklenti, bu ödülü istemenin birey tarafından duygusal olarak hissedilmesini açıklamaktadır. İşe yararlılık ise bireyin performansının belirli bir sonuca yol açacağı olasılığını algılamasıdır. Bahsi geçen üç faktörün de yüksek oluşu, bireyi karar verme konusunda motive etmektedir (Lee, 2007).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Krumboltz, Kinnier, Rudes, Scherba ve Hamel (1986) karar vermeyle ilgili geliştirdiği modeli 'Sosyal Öğrenme Kuramı' başlığı altında açıklamaya çalışmışlardır. Sosyal Öğrenme Kuramında, iş ve meslek seçiminde karar vermeye yönelik olarak dört faktörün yer aldığı ve bu faktörlerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu ortaya konmuştur. Bu faktörler; genetik etkiler ve yetenekler, çevre şartları ile yaşanan deneyimler, öğrenim deneyimleri ve performans becerileri şeklinde ifade edilmektedir. Genetik etkiler ve yetenekler, bireyin dünyaya gelirken sahip olduğu genetik özellikleri ve yetenekleri ifade eder. Yeteneklerin yüksek düzeyde oluşu karar verme seçeneklerini çoğaltırken yeteneklerin düşük düzeyde olması, seçeneklerin kısıtlanmasına yol açabilir. İkinci faktör çevre şartları ile yaşanan deneyimlerde, bireyin karar verme sürecinde yakın ve uzak çevrenin etkili olduğu savunulmaktadır. Buna göre, birey çevre üzerinde herhangi bir kontrol gücüne sahip olmamasına karşın çevrede yer alan imkânlar ve yaşanan gelişmeler (teknolojik ilerlemeler ve iş fırsatları gibi) bireyin karar verme sürecine etki eden faktörler arasındadır (Krumboltz, 1998). Öğrenim deneyimlerinde ise birey, geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak karar verme sürecini yürütmeye çalışmaktadır. Son faktör olan performans becerilerinde ise, bireyin karar verme sürecinde kullandığı bilişsel yöntemler-stratejiler, duygusal tepkiler ve diğer becerileri yeni kararlar verirken etkili olmaktadır (Mitchell ve Krumboltz, 1996).

Fayda Kuramı

Baron'un (1994) fayda kuramı, karar verme davranışında kazanç-kayıp durumlarının etkili olduğunu savunmaktadır. Fayda Kuramına göre, birey karar verirken kazandıklarının en üst seviyede olmasını amaçlarken kaybettiklerinin ise en az seviyede olmasını istemektedir. Fayda Kuramı "beklenen fayda", "çoklu yüklemeli fayda" ve "faydacılık" olarak üç boyuttan oluşmaktadır. Beklenen fayda boyutunda birey, karar verme sürecinin sonunda kendisi için en olumlu görünen hangi seçenek ise onu tercih etmektedir. Çoklu yüklemeli fayda boyutunda ise, birey tarafından karar verme sürecine atfedilen değerler çoklu olarak değerlendirilir. Faydacılıkta ise birey, tüm seçenekleri göz önünde bulundurarak seçeneklerin avantajlarını ve dezavantajlarını ortaya koyup kendisi için en çok fayda getirmesi muhtemel seçeneği seçme eğilimindedir (Baron ve Brown, 2012).

Plous (1993) ise, Fayda Kuramını altı temel ilke kapsamında açıklamıştır. Bu ilkelerden ilki seçeneklerin gözden geçirilmesidir. Seçeneklerin gözden geçirilmesinde birey olası tüm seçenekleri ortaya koyar. İkinci ilke olarak öne sürülen yönlendirilmede, birey gözden geçirdiği seçeneklerden birini seçer ve seçtiği kararın başka bir faktör tarafından etkilenmediğini ya da yönlendirilmediğini araştırır. İptal edilebilirlikte, riskli seçenekler sonuçlarının birbirine benzer olacağı düşünülüyorsa olası sonuçlardan sadece farklı olanları göz önünde bulundurulmalıdır. Dönüştürülebilirlikte, üç farklı sonuçtan birinci ikinciye ve ikinci üçüncüye tercih ediliyorsa bireyin birinci sonucu üçüncüye tercih edeceği ifade edilmektedir. Süreklilikte bireyin her şartta risk alarak kendisine en çok yarar getirmesi muhtemel seçeneğe yönelmesi, karışıklıkta ise bireyin karışık bir durumda seçenekleri kendi özelliklerine göre sınaması ve düzenlemesi ifade edilmektedir (Plous, 1993).

Çatışma Kuramı

Janis ve Mann (1977) tarafından ortaya atılan çatışma kuramı, bireyin karar verme sürecine bilişsel ve duyuşsal öğeleri dâhil eder. Bu süreç içerisinde, karar vermeyi gerektiren bir olayın meydana gelme olasılığı, olay meydana geldiğinde ortaya çıkabilecek potansiyel zararların etkileri ve mevcut alternatiflerle ilgili avantaj ve dezavantajları ile ilgili bir dizi bilişsel ve duyuşsal öğeler yer almaktadır. Karar verici

için çatışmanın, bir eylem süreci ile ilgili olumlu ve olumsuz sonuçları birlikte algıladığında ortaya çıktığı kabul edilir ve bu durumun karar verici içinde kaygıya sebep olduğu ifade edilmektedir (Mann, Janis ve Chaplin, 1969).

Çatışma kuramına göre bireyin yaşadığı kaygı durumunun genellikle karar vermede hataların önemli bir nedeni olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımda yer alan kaygı durumu içerisinde, bireyin karara yönelik yeteri kadar bilgi sahibi olmaması, ön yargıları, içinde bulunduğu grup tarafından yaşadığı baskılar ve diğer toplumsal faktörler yer almaktadır. Bununla birlikte karar vermede yapılan hataların başlıca nedeni ise, bireyin zor seçimlerden kaynaklanan strese karşı koyma çabasıyla ilgili olduğu ileri sürülmektedir (Janis ve Mann, 1976).

Yukarıda belirtilen varsayımdan yola çıkarak Janis ve Mann (1976), bireylerin karar verme anlarında her biri kendine özgü stres düzeyleriyle ilişki olan beş farklı başa çıkma stilini kullandıklarını ifade etmiştir. Bu stiller şu şekildedir: 1) Çatışmasız bağlanma, 2) çatışmasız değişim, 3) savunucu kaçınım, 4) aşırı uyarım ve 5) ihtiyatlı seçiciliktir. Çatışmasız bağlanmada karar verici konumundaki birey, verdiği karardan sonra oluşması muhtemel riskleri ve kayıpları göz ardı etme eğilimindedir. Birey karar verme anında olası sonuçları düşünmeden kararına bağlı kalır. Çatışmasız değişim, birey ilk göze çarpan ya da çevresi tarafından en çok tavsiye edilen kararı seçme eğilimindedir. Bu seçimde karar ilişkin olası alternatifler birey tarafından değerlendirilmemektedir. Savunucu kaçınımda karar verici konumundaki birey, yaşadığı çatışmayı erteleyerek, karar verme sorumluluğunu başkasına yükleyerek ve karar verme durumu konusunda dikkatsiz kalmaya devam etme eğilimindedir. Aşırı uyarımda, birey yaşadığı ikilimden kurtulmak için acil bir çözüm yolu arama eğilimindedir. Karar verme anında yaşanan heyecan, tekrarlayan olumsuz düşünceler ve bilişsel öğelerin etkin kullanılamamasından dolayı birey hızlı bir şekilde rahatlama istemektedir. Bu yüzden tüm seçenekler düşünülmeden bir karar verilir. Aşırı uyarılmışlık stilinin en uç noktası ise "panik" olarak nitelendirilir. İhtiyatlı seçicilikte ise birey, karar verme sürecine ilişkin tüm bilgileri titizlikle toplayarak objektif bir biçimde ortaya koyar. Daha sonra tüm alternatifleri değerlendirilerek karar verme sürecini yürütür (Janis ve Mann, 1976). Belirtilen karar vermede başa çıkma stillerinden dördü (çatışmasız bağlanma, çatışmasız değişim, savunucu kaçınım ve aşırı uyarım) karar verme süreci sonucunda istenmeyen bir durum ortaya çıkarması muhtemel olduğundan "uyumlu olmayan" olarak nitelendirilmektedir. İhtiyatlı seçicilik başa çıkma stili ise, bilişsel ve duyuşsal öğelerin etkin kullanımından ötürü karar verme

sürecinin başarılı sonlanması ihtimalinden dolayı "uyumlu" olarak nitelendirilmektedir. Karar vermede başa çıkma stilinin seçimi ise, çatışmanın özelliğine, alternatif çözümlere ve yeterli zaman faktörlerine göre belirlenmektedir. Örneğin birey karar verme sürecinde yeteri kadar zamanının olduğunu düşünüyorsa, ihtiyatlı seçicilik stilini kullanma eğilimindedir. Aksine birey zamanın karar verme açısında yeterli olmadığını düşünüyorsa, çözüm için birey bir umut hissetse dahi aşırı uyarılmışlık stilini seçme eğilimindedir. Karar verme süreci içinde birey çok az umut hissediyorsa, karar verme sürecinde yeteri zamanı olduğunu düşünse dahi savunucu kaçınma stilini seçme eğilimindedir (White, Wearing ve Hill, 1994).

Çatışma kuramına göre ayrıca kararın kalitesinin, karar verici konumundaki birey tarafından seçilen karar vermede başa çıkma stiline göre belirlendiği savunulmaktadır. Başa çıkma stillerinde karar verme sürecinin önemi göz önüne alındığında, bireylerin günlük yaşam içerisinde karşılaştıkları çatışma durumlarında karar verme stillerinden herhangi birini veya tümünü kullanma eğiliminde oldukları düşünülmektedir (White, Wearing ve Hill, 1994).

Ergenlik Döneminde Karar Verme

Ergenlik dönemi yaşam alanındaki değişimlerle birlikte karar alma süreçlerinin sıkça yaşandığı bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Ergen bireyin bu dönem içerisinde alacağı kararlar yetişkinlik dönemindeki yaşam doyumunu ve mutluluğunu doğrudan ya da dolaylı yoldan etkilemektedir (Yılmaz, 2004). Ergenlik döneminde alınan karar aynı zamanda kimlik gelişimini de etkilemektedir. Etkili karar verme yöntemlerini kullanan ergenler, kimlik oluşturma konusunda daha az zorlanırken; etkili karar verme yöntemleri kullanmayan ergenler kimlik gelişimi ve rollerin benimsenmesi noktasında problemler yaşayabilmektedirler (Çolakkadıoğlu, Cenkseven ve Avcı, 2011).

Gerek ergenlik döneminde karar verme gerekse yetişkinlik döneminde karar verme konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan ilk çalışmalarda karar vermede asıl kaynağın ihtiyaç (Gelatt, 1962), yaşamdaki çelişkiler (Hilton, 1962), kontrol odağı (Rotter, 1966) ve uyuşmazlık-çatışmalar (Janis ve Mann, 1977) olduğu ifade edilmiştir. Sonraki yıllarda ise karar vermede alternatifler üzerinde bilgi toplamının öneminden söz edilmiştir (Coscarelli, 1983; Johnson, 1978; Ross, 1981). Sonrasında, psikoloji alanında

yapılan çalışmalarda ise, karar verme becerisi yaşam dönemleri içinde ele alınmış, bu becerinin özellikle ergenlik dönemi içinde geliştiği vurgulanmıştır.

Piaget (1952) tarafından ortaya atılan bilişsel gelişim kuramında bireyin bilişsel gelişiminin dört evrede gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu evreler içerisinde ergenlik dönemine denk gelen soyut işlemler döneminde birey, karar alma aşamasında zihinsel süreçlerden yararlanarak geleceği düşünmeye başlamakta ve yaşamına ilişkin planlamalar oluşturmaktadır (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Yine bu evre içerisindeki bireyler çocukluk döneminden farklı olarak karşı karşıya kaldıkları durumlar karşısında çeşitli hipotezler oluşturarak kendilerine göre en doğru kararı vermeye çalışırlar (Ahioğlu Lindberg, 2011).

Ergenlik dönemine yönelik araştırmalarda sıkça kullanılan 'gelişim görevleri' kavramının öncüsü Havighurts (1972) ise, ergenlerin karar verme sürecinde bireyin ihtiyaçlarının ve toplumun taleplerinin birlikte önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. İnsan hayatının en önemli dönemini ergenlik dönemi olarak açıklayan Erikson (1994) ise, bu dönem içerisindeki bireylerin özellikle kendi kimliklerini oluşturma noktasında arayış içinde olduklarını ifade etmiştir. Ergen birey, bu dönem içerisinde kimlik oluşturma sürecinde kendini çeşitli roller içinde deneyerek karar almaya çalışmaktadır.

Ergen bireyler karar verme süreçlerinde ise farkında olmadan kendileri için uygun bir tarz belirlemekte, kararlarını buna uygun bir biçimde almaktadırlar. Ergenlik dönemindeki bireyler kariyer yöneliminde, arkadaş ilişkilerinde ya da günlük yaşam içerisinde bazı konularda belirli bir yapı üzerinden karar verme sürecini yürütmektedirler. Bu da karşımıza "karar verme stillerini" çıkarmaktadır.

Ergenlerde Karar Verme Stilleri

Janis ve Mann (1977), geliştirdikleri Çatışma Kuramı içerisinde ortaya çıkan karar verme stilleri temelinde, dört stilin olduğunu belirtmektedirler. Bu stiller umursamazlık, sorumluluktan kaçma, panik ve ihtiyatlı seçiciliktir. Bahsedilen dört karar verme stili arasından üçü (umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma) uyumlu olmayan; ihtiyatlı- seçicilikse uyumlu olan karar verme stili olarak tanımlanmaktadır. Belirtilen stillere Mann, Harmoni ve Power (1989) ise karar vermede özsaygı boyutunu eklemişlerdir. Bu boyut da, ihtiyatlı seçicilik gibi uyumlu olan bir stil olarak değerlendirilmektedir. Karar vermede özsaygı, bireyin karar süreçlerinde kendine güven

duyması ile gerçekleştirmeyi düşündüğü konularda kendinden emin olmasını ifade etmektedir.

Birey karar verme anında, karar vermeye ilişkin kendi algısını değerlendirmektedir (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012). Bu değerlendirme bireylerin bir konuda düşüncelerini özgürce ifade etme ve karar verme sürecinde kendini bağımsız hissetme gibi nitelikleri de içermektedir (Atsan, 2017). İhtiyatlı-seçicilik, bireyin karar verirken olası seçenekleri gözden geçirmesi ve seçeneklerin olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koymasını ifade etmektedir. İhtiyatlı seçicilik stilini kullanan bireyler, karar verme sürecinde yeteri kadar zamanlarının olduğunu düşündüğünden daha az stres yaşayarak daha akılcı kararlar verebilirler.

Panik, bireyin seçenekleri değerlendirme noktasında yeteri kadar zamanı olmadığında kullanılan bir stil olarak göze çarpmaktadır. Panik durumunda birey doğru karar veremez çünkü çok kısa bir araştırma yaparak karar verir, seçenekleri gözden geçirmek için yeterli zaman olmadığını düşünür (Çolakkadıoğlu, 2012). Umursamazlık bireyin karar durumlarında, karar verilecek bir konu yokmuş gibi davranmasını ifade etmektedir. Karar anında algılanan herhangi bir tehdit yoksa ilk verilen karara yanlış da olsa bağlı kalınır. Sorumluluktan kaçmada ise, bireyin karar verme süreçlerinde süreci erteleme ya da karar sorumluluğunu bir başkasına yükleme durumu mevcuttur. Böylece birey karar konusundaki olumsuz duygulardan (stres ve panik gibi) kurtulacağını düşünmektedir.

Öznel İyi Oluş

Karar verme kavramıyla birlikte araştırma kapsamında ele alınan bir diğer kavram ise öznel iyi oluştur. Pozitif psikolojinin temel çalışma alanlarından biri olan öznel iyi oluş, özellikle ergenlik dönemi bireylerinde sıklıkla araştırılan konulardan birisidir. İlgili başlık altında öncelikle pozitif psikoloji kavramına yer verilmiş; ardından öznel iyi oluşun tanımı ve yapısı açıklanarak öznel iyi oluş kuramlarına değinilmiştir.

Pozitif Psikoloji

Pozitif psikoloji, davranış bilimleri tarihi içerisinde ele alındığında kritik bir yere sahiptir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarına tekabül eden 1950'lerden sonraki

dönemde psikoloji bilimi insanın güçlü yönlerini yeterince ön plana çıkarmamaktaydı. Bireyin daha çok olumsuz yönlerine odaklanan yaklaşımlardan farklı olarak Csikszentmihalyi ve Seligman öncülüğündeki bilim adamlarının çabalarıyla 20. yüzyılın sonlarına doğru "pozitif psikoloji" yaklaşımı belirmiştir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Temelleri insancıl yaklaşıma dayanan pozitif psikoloji, bireyin olumlu yanlarının geliştirilerek bireylerin yaşamlarında aktif olmalarını amaçlayan bir yaklaşımdır. Pozitif psikoloji görüşünde, diğer yaklaşımlardan farklı olarak bireyin güçlü yönleri ön plana çıkartılmaktadır; zayıf olduğu yönler ise geri planda yer almaktadır (Seligman, 1999).

Pozitif psikolojiye göre, bireyin yaşamındaki güçlü yönleri incelemek amacıyla üç farklı düzeyden bahsedilmektedir. Bu düzeyler öznel, bireysel ve grup şeklindedir. *Öznel düzeyde*, bireyin iyi oluşunu destekleyen geçmiş yaşantıları ele alınmakta, buna ek olarak bireyin hâlihazırdaki deneyimleriyle birlikte gelecekte meydana gelmesi muhtemel yaşantıları da değerlendirilmektedir. *Bireysel düzeyde* ise, bireyin kişisel bazı yetenek alanları ele alınmaktadır. Bu yetenek alanları sevme, umut, kişilerarası iletişim ile yaratıcılık şeklinde ifade edilebilir. Üçüncü ve son düzey olan *grupta* ise, daha çok toplumsal yaşamı içeren özellikler yer almaktadır. Bu özelliklerden bazıları yardımseverlik, hoşgörü ve sorumluluk şeklindedir (Karaırmak ve Siviş, 2008).

Pozitif psikoloji, bazı varsayımları savunmaktadır. Bunlardan ilki, bireylerin yaşamlarında aktif olması gerektiği konusundadır. Pozitif psikolojiye göre, bireyler kendi yaşamlarını yönetebilecek kapasiteye sahiptirler. İkinci varsayım ise, bireyler davranış değişikliği ve davranışların düzenlemesi konusunda gerekli donanıma sahiptirler. Üçüncü ve son varsayım, pozitif psikoloji bağlamında davranış etkinliklerinin bireyin motivasyonuna olumlu katkı sağlayacağı şeklindedir (Akın-Little ve Little, 2004).

Pozitif psikoloji yaklaşımının ele aldığı bazı önemli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlardan bazıları öznel iyi oluş, umut, hayatın anlamı, yaşam doyumu, iyimserlik, psikolojik ihtiyaçlar, yaşam kalitesi ve motivasyon ile farkındalık olarak ifade edilebilir. Devam eden kısımda, öznel iyi oluş ile umut kavramlarına değinilmiştir.

Öznel İyi Oluş Tanımı ve Yapısı

Öznel iyi oluş, bireylerin duygusal tepkilerini ve yaşamlarına dair genel yargılamalarını içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Bu kavram temel olarak, bireyin hayatındaki kalitesine yönelik

değerlendirmesini bir bütün olarak yansıtan yapıyı ifade etmektedir (Lucas, 2018). Bu yapı içerisinde bilişsel ve duygusal olmak üzere iki alt yapı yer almaktadır. Bilişsel yapı içerisinde yaşam doyumu; duyuşsal yapı içerisinde olumlu ve olumsuz duygulanım yer almaktadır (Myers ve Deiner, 1995).

Yaşam doyumu, bireyin kendi yaşamına dair bilişsel değerlendirmelerini içeren yapıdır (Diener, 1984). Olumlu duygulanım bireyin yaşamındaki rutinin iyi gittiğini deneyimlediği zaman ortaya çıkan duygu durumu, olumsuz duygulanım ise tam tersi biçimde iyi gitmeyen deneyimlerin yaşandığı duygu durumu olarak ifade edilebilir. Olumlu duygulanım içerisinde hem haz alma gibi anlık duygular hem de memnuniyet gibi daha uzun süreli duygu durumları yer almaktadır. Olumsuz duygulanımda ise; öfke, hüzün, endişe ve stres gibi anlık duygularla birlikte bireyin yaşamını uzun süre etkileyen duygu durumları (depresyon gibi) yer almaktadır (Diener, Pressman, Hunter ve Delgadillo-Chase, 2017).

Öznel İyi Oluş Kuramları

Pozitif psikoloji yaklaşımının çalışma alanlarından biri olan öznel iyi oluş ile ilgili alanyazında kuramsal yaklaşımlara rastlanmaktadır. Bu yaklaşımlarda öznel iyi oluşun temel kaynakları, ilişkili olduğu ve etkilendiği yapılar ile bireylerin yaşamlarındaki yeri konu edinilmiştir. Bu kapsamda ilgili başlık altında öznel iyi oluş kuramlarından erek, akış, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya, uyum ve öz belirleme kuramlarından söz edilmiştir.

Erek Kuramı

Erek kuramına göre, ihtiyaçların karşılanması ve ihtiyaçlarla birlikte ortaya çıkan amaçların gerçekleştirilmesi, bireyin öznel iyi oluş düzeyini yükseltmektedir. Bir başka deyişle erek kuramı, öznel iyi oluşun ihtiyaçların karşılanması ve amaçların gerçekleşmesi ile ilişkili olduğunu savunmaktadır (Diener, 1984). İlgili noktada erek kuramı ihtiyaç ve amaç alt boyutlarında ele alınabilir. İhtiyaç boyutunda, insanların fizyolojik ve psikolojik gereksinimleri olduğu, bu gereksinimlerin karşılanma düzeyine göre öznel iyi oluşun yaşandığı belirtilmektedir. Amaç boyutunda, bireylerin amaçlarını gerçekleştirmesinde gerçekçi hedefler oluşturmasının öneminden bahsedilmektedir. Buna göre birey kendi ihtiyaçlarına ve yeteneklerine uygun hedefler oluşturmadığında,

hedeflediği ve ortaya çıkan sonuç arasında bir fark olduğunu hissetmektedir. Bu durum, bireylerin öznel iyi oluşlarını düşürmektedir (Diener, Lucas, Suh ve Smith, 1999).

Akış Kuramı

Csikszentmihalyi (1990) tarafından geliştirilen akış kuramı, bireyin öznel iyi oluş düzeylerinin akış yaşantılarına bağlı olarak değiştiğini savunmaktadır. Bu kuramda yer alan akış, bireyin bir işle meşgulken dış dünyadan kendini soyutlayarak tamamıyla o işe yoğunlaşması anlamını taşımaktadır. Akış kuramına göre, yapılan iş bireyin yetenek düzeyiyle uygunsa öznel iyi oluşu da artarak yapılan iş birey için bir "haz kaynağı" oluşmasını sağlamaktadır. Yapılan iş bireyin yetenek düzeyinin altında ya da üstündeyse, birey bu etkinliği yapmaktan kaçınmakta, bu da akış yaşantısının oluşmasını engellemektedir.

Aşağıdan Yukarıya ve Yukarıdan Aşağıya Kuramları

Aşağıdan yukarıya (Bottom-Up) kuramına göre birey kendi yaşamı içerisinde mutluluğunu yargıladığında, anlık zevkleriyle acılarını toplamak amacıyla bazı bilişsel işlemleri kullanılır. İlgili görüşe göre mutluluk içeren yaşam, bu işlemlerden yalnızca mutluluk içeren zamanların birikimidir. Yukarıdan aşağıya (Top-Down) kuramına göreyse, bireyin hali hazırda takındığı mutluluk hali, olaylara yaklaşımını etkiler. Birey yaşamına dair genel olarak mutluluk haline sahipse, karşılaştığı olaylara da bu şekilde yaklaşma eğilimindedir (Diener, 1984).

Uyum Kuramı

Uyum kuramına göre, bireyler karşılaştıkları yeni durumlara karşı duygusal ve bilişsel bazı tepkiler vermektedirler. Ancak yeni durumlara karşı zamanla bu tepkiler normalleşerek, uyum sağlanmaktadır (Diener, Suh ve Oishi, 1997). Uyum kuramı, bireyin değişen yaşam koşullarına uyum sağlama yeteneğinin öznel iyi oluş düzeyini etkilediği görüşünü savunmaktadır. Bu kurama göre, bireyin mevcut yaşamındaki deneyimleri genel standartlardan daha iyiyse, birey mutlu olacaktır (Diener, 1984).

Öz Belirleme Kuramı

Öz Belirleme kuramında öznel iyi oluş, gereksinimler bağlamında ele alınmıştır. Bu kurama göre bireyler doğuştan bir takım gereksinimlerle dünyaya gelirler. Bu gereksinimler ait olma, yetkinlik ve özerk hissetme gibi daha çok içsel yapıya sahiptir. Bahsedilen gereksinimlerin yüksek düzeyde karşılanması, öznel iyi oluş düzeyine de pozitif etki yapmaktadır (Ryan ve Deci, 2000).

Umut

Duygu ve düşüncenin anlamlı bir karışımı olarak nitelendirilen umut, bireylerin ruh sağlıklarının korunmasında önemli bir yere sahiptir. Bireylerin yaşamlarına ilişkin hedefler belirleme ve bu hedefler doğrultusunda kendine yönelik inançları olarak tanımlanan umut, bireyin gelişimiyle doğrudan ilişkilidir. Snyder (1995) tarafından yapılan tanımda umut, başarı bağlamında değerlendirilerek motivasyon kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Snyder, bireyin yaşamında oluşturduğu hedeflere ulaşmada kullandığı enerji ve hedefe yönelik motivasyonunun umut kavramıyla doğrudan ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Jensen ve Luthans (2006), umut kavramını psikolojik sermaye yapısı içerisinde ele almış, umudun ölçülebilir özelliklerine vurgu yapmışlardır. Bir başka tanımda ise umut, bir eylemin sonuca ulaşmasındaki olumlu beklentiler olarak ifade edilmiştir (Akpınar, 2013). Frankl (2000) ise umut kavramını geleceğe yönelik amaçlar ile birlikte ele almıştır. Gelecek beklentisinin düşmesinin cesaret yitimini de beraberinde getireceğini ifade eden Frankl, umutsuzluğu yaşayan insanların ölüm sürecine daha hızlı gireceğini ortaya koymuştur.

Umut kavramı üzerine yapılan ilk çalışmalarda daha çok duygusal yönünün incelendiği görülmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise umudun bilişsel bir yapıyı içerisinde barındırdığı ifade edilmektedir. Örneğin Folkman (2010) umut kavramını bilişsel bir yapı olarak tanımlamış, bu yapının içerisinde amaç öğesinin önemli olduğu savunmuştur. Tarhan ve Bacanlı (2015) birey için değerli olan, ulaşılabilir ve içinde belirsizlik barındıran amaçların önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu amaçların yakın ya da uzak gelecek için belirlenebileceği gibi gerçekleşme olasılığı düşük olandan yüksek olana doğru bir sıralama yapılarak da yapılandırılabileceği vurgulanmıştır.

Umut Kuramı

Pozitif psikoloji yönelimli bakış açısıyla oluşturulan umut kuramı, umut kavramına psikolojik ve bilişsel bir yapı olarak atıfta bulunmuştur. Bu yapı içerisinde umut, amaç odaklı bilişsel bir süreç olarak kavramsallaştırılmaktadır (Snyder vd., 1991). Bu yapının içerisinde ise eyleyici düşünce (agency thinking) ve alternatif yollar düşüncesi (pathways thinking) olmak üzere iki alt boyutun olduğu ifade edilmektedir. Eyleyici düşünce boyutu, bireyin belirlediği bir amaca ulaşmak için gereken eylemleri başlatma ve sürdürme kapasitesini ifade etmektedir. Alternatif yollar düşüncesi ise, bireyin amaca ulaşmak adına yollar-rotalar oluşturabilme kapasitesini temsil etmektedir (Snyder vd., 1996). Umut kuramında her iki boyutta da ifade edilen amaçlar bireyin elde etmek, deneyimlemek ya da yaratmak istediği herhangi bir durumu betimleyebilir. Bu amaçlar birey için çok uzun bir zamanı kapsayabileceği gibi (aylar, yıllar ya da hayat boyu) anlık bir zaman diliminde de meydana gelebilir (dakikalık ya da saniyelik gibi). Her iki durumda da birey amaca yönelik bir eylem başlatarak bunu sürdürebilir ve nihai olarak ulaşmak istediği amacına ilişkin çeşitli yollar geliştirebilir (Snyder, Shorey, Feldman, ve Rand, 2002).

Karar Verme ve Öznel İyi Oluş

Pozitif psikoloji, bireyin kendi yaşamındaki algılamalarını ve yaşamındaki karar verme deneyimlerini ön plana çıkarmaktadır (Hoy ve Tarter, 2011). Benzer olarak pozitif psikolojinin temel çalışma alanlarından biri olan öznel iyi oluş da, bireyin kendine ait deneyimlerini nasıl seçtiği, bu deneyimleri kendi yaşantısı içerisinde nasıl düzenlediği ve deneyimlerini nasıl yorumladığı ile ilgilenmektedir (Sul, Kim ve Choi, 2013). Bu açıdan bakıldığında öznel iyi oluşun yapısında temel unsur olarak "karar verme" kavramının ön plana çıktığı, her iki kavramında birbiriyle etkileşim içinde olduğu görülmektedir.

Alanyazında, karar verme ve öznel iyi oluş değişkenlerinin bir arada incelendiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. İlgili çalışmalarda genel olarak karar verme ile öznel iyi oluş arasındaki anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Dilmaç ve Bozgeyikli (2009) tarafından yapılan araştırmada, üniversite düzeyinde eğitim gören bireylerin karar verme stilleri ile öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada ise, karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı

seçicilik stillerinin öznel iyi oluşun %30.5'ini açıkladığını ifade edilmiştir (Cenkseven Önder ve Çolakkadıoğlu 2013). Mutlu (2011) öznel iyi oluş düzeyi yüksek olan ergen bireylerin kariyer kararı vermede daha başarılı olduğunu ifade etmiş; Bubic ve Erceg (2018) ise yürüttükleri çalışmada, karar verme stilleri ile öznel iyi oluş düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Bahsedilen araştırma sonuçları ve kuramsal açıklamalardan hareketle öznel iyi oluş düzeyi yüksek olan ergen bireylerin uyumlu karar verme stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullanmaları beklenmektedir. Öte yandan ergenlik döneminin kendine ait yapısının hızlı bir değişim gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, konuyla ilgili farklı katılımcı gruplar ve değişkenler üzerinde daha sık çalışılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında karar verme ile pozitif psikolojinin temel çalışma alanlarından biri olan öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesinin önemli ve değerli olduğu düşünülmektedir.

Karar Verme ve Umut

Bireyler özellikle eğitim hayatının başladığı yıllardan itibaren bir dizi karar süreçlerini içeren durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ergenlik dönemindeki bireyler ise bu süreçleri daha fazla yaşamakta; anlamlı ve gerçekçi hedefler belirleyerek verecekleri kararlarla kendi yaşamlarına yön verebilmektedirler. Ergen bireylerin bu kararları korumasına, geliştirmesine ve sürdürmesine ise "umut" kavramı destek olmaktadır (Snyder, Feldman, Shorey ve Rand, 2002).

Alanyazında, karar verme ve umut düzeyi değişkenlerinin birlikte incelendiği çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların birinde umut düzeyi yüksek bireylerin amaçlarına ulaşmada daha kararlı davrandıkları ve karar vermede uyumlu başa çıkma stilleri sayesinde daha akılcı alternatif yollar oluşturdukları ifade edilmektedir (Snyder, 2000). Bir başka çalışmada ise, umut düzeyi düşük bireylerin karar verme davranışlarını anlamlı düzeyde daha fazla erteledikleri bulgusuna yer verilmiştir (Chang, 1998). Alanyazında karar verme süreçlerinin tümünü içeren çalışmaların yanında bir alana ya da konuya özgü karar verme sürecini inceleyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin; Sarı ve Şahin (2013) yürüttükleri çalışmada,

ergenlik dönemindeki bireylerdeki umut düzeyinin, mesleğe karar verme öz yeterliliklerini anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bahsedilen araştırma sonuçları ve kuramsal açıklamalardan hareketle umut düzeyi yüksek bireylerin uyumlu karar verme stilleri olarak ifade edilen ihtiyatlı seçicilik ve karar vermede özsaygı karar verme stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullanmaları beklenmektedir. Karar verme ve umut düzeyi değişkenlerinin birlikte incelendiği çalışmaların son derece sınırlı olduğu dikkate alındığında, iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesinin alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır.

Karar Verme ve Cinsiyet

Karar verme stillerinin cinsiyete göre nasıl farklılık gösterdiği alanyazında sıklıkla ele alınan bir konu olmuştur. Birçok araştırmada, karar verme stilleri ve cinsiyet değişkenleri birlikte incelenmiştir. Genel olarak, karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Schvaneveldt ve Adams (1983) ergenlik dönemindeki bireylerin karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılaştığını; erkeklerin daha çok mantıksal, kadınların ise daha çok sezgisel karar verme stillerini kullandıklarını rapor etmiştir. Yüceloğlu Keskin ve diğerleri (2016) yürüttükleri bir araştırmada, kadın katılımcıların kararsızlık karar verme stratejisini erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha fazla kullandıklarını bulmuştur. Bazı çalışmalarda, erkeklerin karar vermede özsaygı (Aktaş, 2016; Friedman ve Mann, 1993; Kurt, 2016), umursamazlık (Aktaş, 2016; Bacanlı ve Sürücü, 2006; Erdin, 2016), sorumluluktan kaçma (Bacanlı ve Sürücü, 2006; Erdin, 2016; Gülbahçe ve Kartol, 2014) ve kaçınma (Katman, 2017) stillerini kadınlara göre daha fazla kullandıkları bulunurken; bazı çalışmalarda, kadınların karar vermede ihtiyatlı seçicilik (Brown ve Mann, 1991; Erdin, 2016; Özel, 2009), umursamazlık (Friedman ve Mann, 1993) ve panik (Kaşık, 2009) stillerini erkeklere göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılaştığını ortaya koyan çalışmaların yanı sıra karar vermede stillerinde hiçbir cinsiyet farklılığının olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Avşaroğlu (2007), Baiocco, Laghi ve D'Alessio (2009), Mutlu (2011) ve Tunç (2011) tarafından yapılan çalışmalarda, karar verme stillerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Tüm bu araştırma sonuçları, erkeklerin ve kadınların genel olarak tercih ettikleri karar verme stillerinin olduğunu göstermekle birlikte, bazı çelişen ya da farklılık gösteren bulguların da olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, umursamazlık stilinin erkekler tarafından daha fazla kullanıldığını ortaya koyan çalışmalar (örn. Aktaş, 2016) bulunmakla birlikte, bu stilin kadınlarda daha fazla kullanıldığını belirten çalışmalar da (örn. Friedman ve Mann, 1993) bulunmaktadır. Karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını gösteren çalışmalar da yine dikkate alınması gereken bir noktadır. Sonuç olarak, ortaya çıkan bu tablo, karar verme stillerinin cinsiyete göre nasıl bir farklılık gösterdiğinin, farklı katılımcı gruplar üzerinde daha sık çalışılması gerektiğini göstermektedir.

Karar Verme ve Yaş/Sınıf Düzeyi

Ergenlik dönemi içerisinde yer alan başlangıç (erken ergenlik), orta ergenlik ve ileri ergenlik evreleri yaşanan değişim ve gelişimler açısından bir takım farklılıkları barındırmaktadır. Örneğin erken ergenlik evresinde kızlardaki değişim erkeklere göre daha hızlı bir şekilde yaşanmaktadır. Orta ergenlik evresinde, anne babadan ayrışma ve akranlarla duygusal etkileşim kurma gibi değişimler yaşanırken, ileri ergenlik evresinde ise birey olma özelliğini kazanmada yaşanan değişimler ortaya çıkmaktadır (Derman, 2008).

Ergenlik döneminde farklı evrelerde yaşanan değişimler, karar verme konusunda da yaşanmaktadır. Ergen bireylerin içinde bulundukları yaş dönemi ve öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre karar verme stillerinde de farklılaşmalar ortaya çıkabilmektedir. Alanyazında konuyla ilgili mevcut araştırma sonuçları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Örneğin; bazı çalışmalarda, yaşın artması ile birlikte akılcı ya da işlevsel karar verme mekanizmalarının daha çok kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak; Ormond, Luszcz, Mann ve Beswick (1991) tarafından yapılan bir çalışmada, ergenlik döneminin ortalarında yer alan bireylerin ön ergenlik döneminde yer alanlara göre karar verme konusunda daha çok bilgiye sahip oldukları ve daha akılcı kararlar verdiklerini belirtmiştir. Baiocco, Laghi ve D'Alessio'nun (2009) ergenler üzerinde yürüttükleri bir araştırmada, katılımcıların yaş düzeyi arttıkça mantıklı-uyumlu karar verme stillerinin kullanımının da anlamlı düzeyde arttığını bulmuşlardır. Bu çalışmaların aksine yaşın artması ile birlikte akılcı ya da işlevsel olmayan karar verme mekanizmalarının daha çok kullanıldığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Bu

çalışmalara örnek olarak; Yüceloğlu Keskin ve diğerlerinin (2016) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri bir araştırmada, katılımcıların yaş düzeyi arttıkça kararsızlık karar verme stratejisinin de anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığı bulunmuştur. Özer (2018) tarafından yapılan bir araştırmada ise, ergen bireylerin yaş düzeyleri arttıkça karar vermede kaçınma yaklaşımının daha fazla kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, sınırlı sayıdaki araştırma sonucundan, bireylerin karar verme stillerinin yaş ya da sınıf düzeylerinden etkilenen bir faktör olduğu görülmekle birlikte, elde edilen bulgular kendi içinde tutarsızlık göstermekte ve karar verme stillerinin yaş ile birlikte nasıl şekillendiğinin bu sınırlı sayıdaki araştırma sonucu ile anlaşılması çok da mümkün değildir. Bundan dolayı, bu konunun daha çok araştırılması gerekmektedir.

Karar Verme ve Okul Türü

Ergenlik döneminde yer alan bireylerin özellikle ortaöğretim kademesinde farklı okul türlerinde eğitim görmektedirler. Bu okul türleri arasında Fen, Anadolu, Sosyal Bilimler, Spor, Güzel Sanatlar, Çok Programlı Anadolu, Anadolu İmam Hatip ve Mesleki Teknik Anadolu Liseleri yer almaktadır. Mevcut okul türlerinde yer alan öğrenciler benzer eğitim programları ve öğretim yöntemlerine tabi tutulmalarına rağmen farklı özelliklere sahip olabilmektedirler. Farklılık gösteren bu özelliklerden biri de karar vermedir. Alanyazında ergen bireylerin karar verme stillerinin öğrenim görülen okul türü değişkenine göre incelenmesi konusunda sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalardan biri (Aktaş, 2016), Anadolu Lisesinde eğitim gören ergenlerin diğer okul türlerinde eğitim görenlerden ihtiyatlı seçicilik ve karar vermede özsaygı stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıklarını bulmuştur. Devlet ve özel okul türü karşılaştırmasının yapıldığı bir çalışmada (Gülbahçe ve Kartol, 2014) ise, araştırmacılar devlet okullarında okuyan öğrencilerin özel okullardakilere göre karar vermede özsaygı puanlarının daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir. Mutlu (2011) ise çalışmasında, lise öğrencilerinde kariyer kararı verme güçlüklerini incelemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin, öğrenim görülen lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ifade edilmiştir.

Bireylerin hangi karar verme stilini ya da stillerini daha çok kullanacağı birçok faktörden etkilenen bir husustur. Bu açıdan okul türleri ve bu okullardaki öğrenci özellikleri karar verme stillerini etkileyen bir etmen olabilir ve birçok araştırmada ele alınması bu etmen daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

İlgili Araştırmalar

Çalışmanın ilgili bölümünde, karar verme konusundaki ülkemizde ve yurt dışında yapılmış çalışmalar incelenmiş ve gerçekleştirilen incelemeyi daha anlaşılır kılmak adına araştırma bulguları belirli başlıklar çerçevesinde sistematize edilmiştir.

Karar Verme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar

Rehberlik ve psikolojik danışma servisleri öncülüğünde farklı öğretim kademelerinde, bireylerin içinde bulundukları gelişim dönemlerine ve gelişimsel ihtiyaçlarına yönelik beceri geliştirme çalışmaları yürütülmektedir. İletişim becerilerini geliştirme, problem çözme becerileri kazandırma, olumlu davranış becerileri geliştirme ya da mesleki yönelim becerileri geliştirme gibi çalışmaların yanında karar verme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmaların da yürütüldüğü bilinmektedir. Özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki bireylerin bir üst eğitim kurumlarına geçiş; üniversite düzeyinde ise kariyerlerine ilişkin karar alma süreçlerini yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda, karar verme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmaların kritik bir görev üstlendiği söylenebilir. Bu bağlamda alanyazında farklı değişkenlerle birlikte ele alınan karar verme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmaların incelenmesinin, önemli ve değerli olduğu düşünülmektedir.

Bilgin (1995) çalışmasında, grup rehberlik ve grupla psikolojik danışma çalışmalarının, lise düzeyinde eğitim gören bireylerin ebeveynlerinden bağımsız meslek kararı verme davranışına etkisini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 10'u grup rehberliği eğitimine tabi tutulan; 10'u grupla psikolojik danışma alan, 10'u ise herhangi bir çalışmaya tabi tutulmayan (kontrol grubu) olmak üzere 30 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, grup rehberliği ve grupla psikolojik danışma hizmeti alan bireylerin 'Mesleki Kararlar Bağımsızlık Ölçeği'ne ait son-testlerine ait puanların, ön-test puanları ile kıyaslandığında anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Ersever (1996) yürüttüğü çalışmasında, karar verme becerilerini kazandırma programının ve etkileşim grubuna ait deneyimlerin, üniversite düzeyinde eğitim gören bireylerin karar verme davranışları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu üniversite düzeyinde eğitim gören 140 katılımcı oluşturmuştur. Ardından deney ve kontrol gruplarındaki toplam 45 katılımcı ile

araştırma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, deney grubundaki katılımcıların mantıklı karar verme davranışlarında anlamlı düzeyde artış olduğu rapor edilmiştir.

Vennum ve Fincham (2011) tarafından yapılan araştırmada, genç yetişkinlik döneminde yer alan ergen bireylerin romantik ilişkilerindeki karar verme stilleri ele alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda, 787'si kadın 208'i erkek toplamda 995 üniversite düzeyindeki katılımcı yer almıştır. Araştırma sonucunda romantik ilişkilerde karar vermeye yönelik üç faktör elde edilmiştir: İlişkide güven, uyarı göstergeleri hakkında bilgi ve karar verme. Araştırma kapsamında yürütülen 14 haftalık müdahale programı sonrasında ise katılımcı gruptaki bireylerin karar verme stillerinde belirtilen faktörlere ilişkin anlamlı düzeyde değişim olduğu belirtilmiştir.

Çolakkadıoğlu ve Güçray (2012) çalışmalarında karar verme beceri eğitiminin ergenlerin karar verme stillerine etkisini araştırmışlardır. Çalışma grubunu, deneysel olarak ayrılmış toplam 36 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, uygulanan eğitimin ergenlerin karar vermede özsaygılarını anlamlı düzeyde arttırdığı ve olumsuz karar verme stillerinin kullanımını azalttığı sonucuna yer verilmiştir.

Ercengiz (2017) yürüttüğü bir çalışmada, kabul ve kararlılık terapisi temelindeki psikoeğitim çalışmasının karar verme stilleri bağlamında etkisini araştırmıştır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin yer aldığı deney ve kontrol grupları oluşturulmuş, eğitim programının etkililiği test edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; deneysel olarak ayrılmış toplam 24 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, psikoeğitim çalışmasında yer alan katılımcıların bağımlı ve kaçınmacı karar verme stillerine ilişkin puanlarında anlamlı düzeyde düşüş olduğu ifade edilmiştir.

Piehler ve Winters (2017) yürüttükleri araştırmada, ergen madde kullanımına yönelik kısa süreli müdahalelerde karar verme stilleri ve ebeveyn katılımı tepkisi incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmaya ait çalışma grubunda, yaşları 12 ve 18 arasında değişen aynı zamanda madde kullanım deneyimi olan toplam 259 ergen birey oluşturmuştur. Yürütülen altı aylık müdahale programı sonrasında elde edilen bulgularda, madde kullanımı deneyimi olan bireylerin müdahale programı öncesine göre anlamlı düzeyde uyumlu karar verme stillerini daha çok kullandıkları rapor edilmiştir.

Demirbaş Nemli (2018) çalışmasında ilkokul dördüncü sınıf düzeyindeki bireylerin karar verme becerilerinin geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ilkokul dördüncü sınıfta öğrenim gören ve yaşları 9 ile 11 arasında değişen,

toplam 29 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda uygulama öncesinde gerçekleştirilen ön-test sonuçlarına göre öğrencilerin karar verme becerisi algılarının anlamlı düzeyde ve pozitif yönde değiştiği belirtilmiştir.

Karar verme becerisini geliştirmenin konu edinildiği araştırmaların farklı eğitim kademelerinde yürütüldüğü görülmektedir. Bu çalışmalarda uyumlu olarak nitelendirilen karar verme stillerinin kullanımının anlamlı düzeyde arttığı (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012; Ersever, 1996; Piehler ve Winters, 2017), uyumlu olmayan karar verme stillerinin kullanımının anlamlı düzeyde azaldığı (Ercengiz, 2017) ve karar verme becerilerinin anlamlı düzeyde pozitif yönde geliştiği (Bilgin, 1995; Demirbaş Nemli, 2018; Vennum ve Fincham, 2011) ortaya çıkmıştır.

Karar Verme ve Kişisel Faktörler

Bireylerin karar verme süreçlerini doğrudan ya da dolaylı etkileyen faktörlerden birisi de kişisel faktörlerdir. Kişisel faktörlerin içinde yer alan bireyin bilişsel yapısı, tutumları, seçimleri, algılamaları ya da eğilimleri karar verme süreçlerini etkiyebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında karar verme ve kişisel faktörler konusunda yürütülmüş araştırmaları ele almanın önemli olduğuna inanılmaktadır.

Burnett (1991) yaptığı araştırmada, ergenlerde karar verme stilleri ile özgüven arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, üniversite düzeyinde eğitim gören 475 birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda özgüveni yüksek bireylerin uyumlu karar verme stillerini daha fazla kullandıkları belirtilmiştir.

Demirbaş (1992) tarafından yürütülen çalışmada suça karışan ve suça karışmayan ergen bireyleri karar verme stilleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 65'i suça karışan ve 65'i suça karışmayan olmak üzere toplam 130 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda suça karışmayan bireylerin, suça karışanlara göre daha fazla akılcı karar verme stillerini kullandıklarına ulaşılmıştır

Köksal (2003) ergen bireylerde duygusal zekâ yapısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu lise kademesinde eğitim gören toplam 384 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma bulgularında, mantıklı karar verme ve duygusal zekâ arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişkinin bulunduğu ortaya konulmuştur.

Bacanlı ve Sürücü (2006) ergen bireylerde sınav kaygısı ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu yaşları 13-15 arasında

değişen toplam 425 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda kız bireylerin sınav kaygılarının erkek ergen bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu; karar verme ile uyumsuz karar verme stilleri açısından kız ve erkek bireylerin anlamlı düzeyde farklılaştıkları, ancak uyumlu karar verme stillerinde anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmadığı bulgularına yer verilmiştir.

Çoban ve Hamamcı (2006) çalışmalarında kontrol odağı farklı ergenlerin karar verme stratejileri açısından incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu liselerin son sınıfında eğitim gören 344 birey oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen bulgularda kontrol odağı ile mantıksal karar verme stratejisi arasında negatif yönlü düşük düzeyde ilişkinin olduğu belirtilmiştir. Kontrol odağının, içtepi temelli stratejisi ve kararsızlıkla arasındaki korelasyon, pozitif yönde ve düşük düzeyde bulunmuştur. Öte yandan içsel kontrol odağı yüksek olan katılımcıların, dışsal kontrol odağı yüksek olan katılımcılardan anlamlı şekilde daha çok mantığa dayalı stratejileri kullandıkları, daha nadir kararsız kaldıkları ve daha nadir içtepisel temelli karar verdikleri ifade edilmiştir.

Crone ve Molen (2007) yürüttükleri çalışmada, eğitim-öğretim çağındaki çocuklarda ve ergenlerde karar verme gelişimini, kalp atış hızı ve cilt iletkenliğini ölçerek incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu 8-10 yaş aralığındaki 22 çocuk ve 16-18 yaş aralığındaki 30 ergen birey olmak üzere toplam 52 katılımcı oluşturmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, ergen grupta yer alan katılımcıların çocuk katılımcılara göre kararların avantajlı sonuçlarını anlamlı düzeyde daha hızlı bir biçimde öğrendikleri ifade edilmiştir.

Thunholm (2008) çalışmasında karar verme stilleri ve olumsuz stresin fizyolojik etkileri arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 23 ordu personeli oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, sorumluluktan kaçma stilini kullanan katılımcıların diğer stilleri kullanan katılımcılara göre, stresin fizyolojik etkilerini anlamlı düzeyde daha fazla gösterdikleri bulgusuna yer verilmiştir.

Baiocco, Laghi ve D'Alessio (2009) yürüttükleri çalışmada, ergenlerde karar verme stilleri ve heyecan arayışı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu kapsamda araştırmadaki çalışma grubu, 15-19 yaş aralığında yer alan 700 ergen bireyden oluşmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, okuldan kaçma davranışı olan ergen bireylerin sezgisel ve sorumluluktan kaçma stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları ifade edilmiştir.

Can (2009) çalışmasında üniversite öğrencilerinde karar verme stilleri ile akılcı olmayan inanç sistemleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırmaya ait çalışma grubunu üniversite düzeyinde eğitim gören toplam 750 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmaya ait bulgularda, karar vermede kullanılan özsaygı ile akılcı olmayan inanç sistemleri arasında negatif yönlü; panik, kaçınmacı, erteleyici ile dikkatli karar verme stilleri arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu vurgulanmıştır.

Kaşık (2009) araştırmasında, ergenlik dönemindeki bireylerin karar verme davranışlarında kullandıkları stiller ile algılanan sosyal destek düzeylerini ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu üniversite düzeyinde eğitim gören 345 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre, araştırmaya katılan kadın bireylerin erkeklere göre panik stilini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları belirtilmiştir. Ayrıca araştırmada sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yüksek bulunan bireylerin, karar vermede özsaygı stilini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları da ifade edilmiştir.

Partridge (2010) gerçekleştirdiği derleme çalışmasında ergenlerde karar verme, psikolojik gelişim ve ebeveynlik stillerini ele almıştır. Çalışmada ergenlerin karar verme süreçlerinin daha uyumlu olabilmesi için ebeveynlik stilleriyle birlikte bireylerin psikolojik gelişim düzeylerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir.

Akıntuğ ve Birol (2011) çalışmalarında lise düzeyinde eğitim gören ergen bireylerin mesleki olgunlukları ve karar vermede kullandıkları stratejiler arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 9. sınıf düzeyinde eğitim gören toplam 167 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, çalışma grubunda yer alan bireylerin mesleki olgunluk düzeylerinin düşük olduğu, karar verme stratejilerinden mantıklı karar vermeyi daha çok kullandıkları ve düşük mesleki olgunluğa sahip bireylerin kararsızlık alt ölçeğinden anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur.

Aydın Orhan (2011) yaptığı bir çalışmada, ergenlik dönemindeki bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu lise düzeyinde eğitim gören toplam 993 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ergen bireylerin ifade ettikleri mesleki olgunluk düzeyleri ile mantığa dayalı karar verme stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir.

Çolakkadıoğlu, Cenkseven ve Avcı (2011) çalışmalarında ergenlik dönemindeki bireylerde kontrol odağını açıklamada karar verme ve problem çözümünün rolünü incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu 373 ergen birey oluşturmuştur. Çalışma

sonucunda elde edilen bulgularda karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik stillerinin içsel kontrol odağını anlamlı düzeyde açıkladığı belirtilmiştir. Aynı zamanda içsel kontrolü yüksek ergenlerin, uyumlu karar verme stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları bulgusu da elde edilmiştir.

Deniz (2011) gerçekleştirdiği araştırmada, üniversite öğrencilerinde karar verme stillerini ve beş faktöre dayalı kişilik özelliklerini, bağlanma tarzları bağlamında ele almıştır. Araştırmadaki çalışma grubu, 254 erkek, 313 kız toplam 567 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda öğrencilerin bağlanma tarzlarının, özsaygı ile karar verme stilleri ve beş faktörlü kişilik özelliklerini anlamlı biçimde yordadığına ulaşılmıştır. Ayrıca karar verme stillerinden paniğin en önemli yordayıcısı olarak korkuya dayalı bağlanmanın ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Yayla (2011) tarafından yapılan çalışmada, ön ergenlik döneminde yer alan bireylerin karar verme stilleri ile kariyer gelişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 8. sınıf düzeyinde eğitim gören 187 erkek ve 213 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma bulgularında, ihtiyatlı seçicilik karar verme stilinin kariyer gelişiminde en güçlü yordayıcı olduğu; bu stili ise karar vermede özsaygı ile panik karar verme stillerinin izlediği ifade edilmiştir.

Yılmaz (2011) yürüttüğü çalışmasında üniversite düzeyinde eğitim gören bireylerin karar verme stillerini, benlik saygısı ve utangaçlık ile birlikte incelemiştir. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu 637 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarında, utangaçlık ile dikkate dayalı karar verme ve karar vermede özsaygı arasında anlamlı düzeyde ve negatif bir ilişkinin olduğu vurgulanmıştır.

Arslan (2013) çalışmasında lise düzeyinde eğitim gören bireylerin karar verme stilleri ile akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 408 ergen birey oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, anlık ve kaçınmacı karar verme stillerinin akademik erteleme davranışının anlamlı birer yordayıcısı olduğu ifade edilmiş; bu stillerin akademik ertelemedeki varyansın yaklaşık %19'unu açıkladığı belirtilmiştir.

Wolf, Wright, Kilford, Dolan ve Blakemore (2013) gerçekleştirdikleri çalışmada, ergenlerde karar verme davranışını, risk etmenlerindeki değişim ve değer verme kavramlarıyla ele almışlardır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunda, 11-16 yaşları arasındaki 62 kız ergen birey yer almıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, yaş dönemleri arasında risk alma konusunda anlamlı düzeyde bir farklılık

olmadığı ve yaş düzeyi arttıkça değer verme kavramının karar verme davranışı üzerindeki etkisinin azaldığı ifade edilmiştir.

Bubic (2014) yürüttüğü çalışmasında, ergenlerin kullandıkları karar verme stillerinin kariyer seçimi memnuniyetini yordamasını incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, üniversite eğitim gören 210 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, verilen karardan emin olmanın memnuniyeti anlamlı şekilde yordadığı, pişmanlık ve karara bağlılık gibi faktörlerin memnuniyetle anlamlı düzeyde ilişkili olduğuna yer verilmiştir.

Eskritt, Doucette ve Robitaille (2014) yürüttükleri çalışmada, ergenlik dönemindeki geleceğe yönelik düşünme eğiliminin karar verme davranışı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu kapsamında araştırmanın çalışma grubunu, yaşları 13 ile 25 arasında değişen toplam 83 birey oluşturmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, geleceğe yönelik düşünme eğiliminin yansıtıcı karar verme davranışı ile anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişkili olabileceği bulgusuna yer verilmiştir.

Dere Çiftçi (2015) yürüttüğü araştırmada ergenlerin özsaygı düzeylerinin karar verme süreçleri üzerindeki etkisi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 13 ve 14 yaşlarındaki 7. ve 8. sınıfa devam eden toplam 608 ergen birey oluşturmaktır. Araştırma sonucunda, 7. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin, 8. sınıflara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu; 7. sınıf öğrencilerinin sorumluluktan kaçma karar verme stilini 8. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha az kullandıkları ve araştırmada yer alan katılımcıların karar verme süreçleri ile karar vermedeki özsaygıları arasında anlamlı düzeyde ve pozitif yönde bir ilişkinin olduğu bulgularına yer verilmiştir.

Karslı (2015) çalışmasında, ilkokul düzeyinde eğitim gören ergen bireylerde üst-bilişe ait işlevler ile denetim odağı ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunda, 12-15 yaşları arasındaki 73 erkek ve 77 kız olmak üzere 150 ergen birey yer almıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, üst biliş fonksiyonları arttıkça sorumluluktan kaçma puanlarının azaldığı, üst biliş fonksiyonları ile panik stili arasında anlamlı ilişki bulunmadığı ancak iç denetim puanları arttıkça panik karar verme stili toplam puanlarının azaldığı rapor edilmiştir.

Kurban (2015) çalışmasında okullardaki yöneticilerin bireysel algılarına göre karar verme stillerini incelemiştir. Araştırmadaki çalışma grubu, 1020 okul yöneticisinden oluşmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda demografik değişkenler (eğitim düzeyi ve cinsiyet) ve karar verme stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmadığı vurgulanmıştır.

Peker, Kartol ve Demir (2015) yürüttükleri çalışmada, ergen bireylerin kullandıkları karar verme stilleri ile akılcı olmayan inanç sistemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmandaki çalışma grubu, 8.sınıf düzeyinde eğitim gören 334 öğrenciden oluşmuştur. Araştırma bulgularına göre, araştırma grubundaki ergen bireylerin akılcı olmayan inançlarının, karar vermedeki stillerden %91'ini yordadığı ve ergenlerin akılcı olmayan inançlarının azalmasıyla birlikte uyumlu karar verme stillerinde artış gözlemlendiği ifade edilmiştir.

Yılmaz (2015) çalışmasında ortaokul düzeyinde eğitim gören bireylerin bağlanma tarzları ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ortaokul kademesindeki toplam 328 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, saplantılı bağlanma arttıkça boyun eğici ve mantığa dayalı karar vermenin arttığı ifade edilmiştir. Ayrıca korkuya dayalı bağlanma arttıkça boyun eğici karar vermenin arttığı belirtilmiştir.

Aktaş (2016) yürüttüğü çalışmada, ergenlerin karar verme stilleri ve motivasyon kaynakları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, lise düzeyindeki 488 ergen birey oluşturmuştur. Elde edilen bulgularda, ergenlerin akademik başarısı düştükçe karar vermede sorumluluktan kaçınmalarının anlamlı düzeyde arttığı, özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik düzeylerinin ise düştüğü belirtilmiştir.

Atsan (2017) çalışmasında karar vermede başa çıkmada kullanılan karar verme stilleri ile özsaygı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, üniversite düzeyine eğitim gören 202 birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda Türk katılımcıların, Amerikalı ve Japon katılımcılardan karar vermede özsaygı boyutunda anlamlı düzeyde daha düşük puan aldığı ifade edilmiştir.

Çimen (2017) çalışmasında, duygusal özerkliğin ediniminde karar verme stillerinin ve benlik saygısının etkilerini konu edinmiştir. Çalışma grubunu yaşları 16 ile 24 yaş aralığındaki, lise ile üniversite düzeyinde eğitim gören toplam 366 birey oluşturmuştur. Çalışma sonucunda duygusal özerkliğin alt boyutlarını, dikkatli ve panik karar vermeyle ile karar vermedeki benlik saygısının pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadıkları belirtilmiştir.

Doğan (2017) yürüttüğü çalışmasında ergenlerde karar verme stilleri ile ifade ettikleri Tanrı algısı arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 13-18 yaş aralığındaki 730 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik stilleri ile Tanrı algısı arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki; sorumluluktan kaçma, panik ve umursamazlık ile

Tanrı algısı arasında ise anlamlı düzeyde negatif yönde bir ilişkinin ortaya çıktığı bulgusuna yer verilmiştir.

Bubic ve Erceg (2018) yürüttükleri çalışmada, mutluluğun açıklanmasında karar verme stillerinin rolünü incelemişlerdir. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu, 113'ü erkek 217'si kadın toplam 330 katılımcı oluşturmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 26.2 olarak bulunmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, karar verme stilleri ile öznel iyi oluş arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu; benzer biçimde karar verme stilleri ile gelecek hedefleri belirleme arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişki olduğu vurgulanmıştır.

Harman ve Kırdök (2018) gerçekleştirdikleri çalışmada, lise düzeyinde eğitim gören bireylerin denetim odağına göre ifade ettikleri mesleki olgunluklarının, kariyer kararı vermedeki güçlüklerini yordama düzeyini ele almışlardır. Araştırmadaki çalışma grubu, lise düzeyine eğitim gören 241 erkek ve 321 kız bireyden oluşmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda mesleki olgunluğun kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı düzeyde yordadığı ve içsel denetime sahip katılımcıların mesleki olgunluk düzeylerinin kariyer karar verme güçlükleri düzeyini, dışsal denetime sahip katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha fazla yordadığı sonucuna yer verilmiştir.

Kırdök ve Harman (2018) yürüttükleri araştırmada, lise öğrencilerinin kariyer kararı verme güçlüklerini, denetim odaklarına göre incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu lise düzeyindeki 282'si kız, 227'si erkek toplam 509 ergen birey oluşturmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, dışsal denetim odağına sahip katılımcıların kariyer kararına ilişkin bilgi eksikliklerinin ve tutarsız bilgilerinin, içsel denetim odağına sahip katılımcılarla karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Kocakula ve Altunoğlu (2018) yürüttükleri çalışmada, obsesif kompulsif kişilik bozukluğunun karar süreçlerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu, üniversite düzeyine eğitim gören 317 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre obsesif kompulsif kişilik özellikleri ile karar vermedeki mükemmeliyetçilik arasında düşük düzeyli pozitif; karar vermede kararsızlık arasında düşük düzeyli pozitif; kontrol arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı ilişkinin ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Uygur (2018) çalışmasında lise düzeyine eğitim gören ergen bireylerin problem çözmedeki becerilerinin karar verme stillerine ve akılcı olmayan inanç düzeylerine göre yordanmasını ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu lise öğrenim düzeyindeki 150'si kız 73'ü erkek toplam 223 ergen birey oluşturmaktadır. Çalışma sonunda elde

edilen bulgularda, karar verme stilleri ile akılcı olmayan inançların birlikte, problem çözmenin %85'ini açıkladığı belirtilmiştir.

Alanyazında kişisel faktörler ve karar verme ile ilgili çok sayıda araştırmanın yürütüldüğü görülmektedir. Bu araştırmalarda bireylerin karar verme becerileri ile bilişsel yapılarına yönelik incelemelerin (Can, 2009; Doğan, 2017; Eskritt, Doucette ve Robitaille, 2014; Karslı, 2015; Peker, Kartol ve Demir, 2015; Kocakula ve Altınoğlu, 2018; Uygur, 2018) ağırlık kazandığı söylenebilir.

Karar Verme ve Aile İle İlgili Faktörler

Karar verme davranışı üzerinde etkili olan faktörlerden birisi de ailedir. Bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde aile üyeleri ile olan etkileşimleri birçok gelişim alanını etkilediği gibi karar verme becerisini de etkileyebilmektedir. Bu bağlamda karar verme becerisinin edinilmesi ve bu becerinin kullanımı konusunda aile ile ilgili faktörlerin (ebeveyn tutumları, anne baba rolleri, algılanan kontrol düzeyi gibi) incelenmesinin önemli olduğuna inanılmaktadır.

Brown ve Mann (1991) gerçekleştirdikleri çalışmalarında, ebeveynlerin ve ergenlerin karar verme konusundaki yetkinlik düzeyleri ve hissettikleri güven arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubu 12-18 yaş aralığındaki 584 ergen birey ile ergen bireylerin ebeveynlerinden oluşmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, ergenlerin ve ebeveynlerinin karar vermede özsaygı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Eldeliklioğlu (1996) gerçekleştirdiği çalışmada, aile tutumları ile (koruyucu, demokratik, koruyucu) karar verme becerisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, üniversite düzeyinde eğitim gören 500 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda demokratik aile tutumlarına sahip bireylerin, diğer tutumlara sahip bireylere göre daha etkili karar verme stillerini kullandıkları belirtilmiştir.

Güçray (1998) tarafından yapılan araştırmada, ergenlik döneminde yer alan lise öğrencilerinin karar verme stillerinin, atılganlık ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile ilişkisini ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu lise düzeyinde eğitim gören toplam 800 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, atılgan davranışları ve algılanan sosyal destek algısı yüksek olan bireylerin uyumlu karar verme stili olarak ifade edilen 'seçicilik' stilini kullandıkları belirtilmiştir.

Kamaruddin ve Mokhlis (2003) yürüttükleri çalışmada, ergenlerde karar verme stillerini, sosyal yapısal faktörler bağlamında incelemişlerdir. Bu kapsamda çalışma grubu, yaşları 16 ile 19 arasında değişen 934 ergen bireyden oluşmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda okul eğitiminin ve ebeveyn yaklaşımlarının, ergenlerin karar verme stillerine anlamlı düzeyde pozitif ya da negatif herhangi bir etkisinin olmadığı bulgusuna yer verilmiştir.

Yiğit (2005) tarafından yapılan araştırmada ergenlik döneminde olan lise öğrencilerinin karar verme davranışını yordayan değişkenleri incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 290 erkek ve 335 kız olmak üzere toplam 625 birey oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda özsaygının, karar vermenin en önemli yordayıcısı olduğu bulgusu paylaşılmıştır.

Dülger (2009) yürüttüğü araştırmada, ergen bireylerin kullandıkları karar verme stilleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 191'i erkek ve 290'u kız olmak üzere toplam 401 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, ergen bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile karar vermede özsaygı ve karar vermede ihtiyatlı seçicilik karar verme stilleri arasında pozitif; panik stili ile anlamlı düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Özel (2009) araştırmasında, ergenlik dönemindeki bireylerin denetim odaklarına ve ebeveynlerinden algıladıkları çocuk yetiştirme yaklaşımlarına göre karar verme stillerini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu lise düzeyinde eğitim gören 811 kız, 644 erkek olmak üzere toplam 1455 katılımcı oluşturmuştur. Elde edilen bulgularda, demokratik anne-baba tutumu arttıkça karar vermede özsaygının anlamlı düzeyde düştüğü ve kızların erkeklere göre karar vermede ihtiyatlı seçicilik stilini daha fazla kullandıkları bulgularına yer verilmiştir.

Partridge (2010) gerçekleştirdiği derleme çalışmasında ergenlerde karar verme, psikolojik gelişim ve ebeveynlik stillerini ele almıştır. İlgili çalışmada, ergenlik döneminde oluşan bazı risklerin ergenlerin karar verme davranışını olumsuz etkilediği bunlardan birisinin de olumsuz ebeveynlik stilleri olduğu ifade edilmiştir.

Deveci (2011) ergen bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, doğum sırası değişkenine göre ortanca ergenlerin karar vermede ihtiyatlı seçicilik stilini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıklarını ifade etmiştir. Aynı çalışmada ebeveynlerden algılanan sosyal desteği yüksek olan ergenlerin panik stili puanları ve karar vermede özsaygı puanlarının daha

fazla olduğu; sorumluluktan kaçma ve umursamazlık karar verme stilleri puanlarınınsa daha az olduğu bulgusuna yer verilmiştir.

Öztürk, Kutlu ve Atlı (2011) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn tutumlarının ergen bireylerin karar verme stratejileri üzerinde olan etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu lise kademesinde eğitim gören toplam 560 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucundaki bulgularda koruyucu, otoriter ve demokratik ebeveyn tutumu belirten ergen bireylerin en fazla bağımlı olarak ifade edilen karar stratejisini benimsedikleri ifade edilmiştir.

Pérez ve Cumsille (2012) Şili örnekleminde ergenlerde karar verme davranışını mizaç ve algılanan ebeveyn kontrolü kavramlarıyla ele almışlardır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu, lise düzeyinde eğitim gören 391 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, ergenlerde karar verme stillerinin mizaç ve algılanan ebeveyn kontrolü kavramlarıyla anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişkili olduğu; algılanan ebeveyn kontrolü algısının, ergenlerin ihtiyatlı seçimler yapması üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Tunç (2011) yürüttüğü çalışmasında ön ergenlik dönemindeki bireylerin karar verme stilleri ile algıladıkları ebeveyn arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 13-15 yaş aralığındaki toplam 562 ergen bireyden oluşmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda annesinin herhangi bir okul mezunu olmadığını belirten ergen bireylerin özsaygılarının, annesinin ortaokul ve üstü düzeyden mezun olduğunu belirtenlerden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu ifade edilmiştir. Anne baba kabul düzeyi ile ihtiyatlı seçicilik karar verme stili arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu da ayrıca belirtilmiştir.

Davids, Roman ve Leach (2015) gerçekleştirdikleri çalışmada, aile yapısının Güney Afrika'daki ergenlerin karar verme, ebeveynlik stilleri ve sağlıklı yaşam tarzı davranışları üzerine etkisini araştırmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu, 9. sınıf düzeyinde eğitim gören 457 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, aile yapısının algılanan ebeveynlik stilleri, karar verme stilleri ve sağlıklı yaşam tarzı davranışları konusunda anlamlı düzeyde bir etkiye sahip olmadığı ifade edilmiştir.

Davids, Roman, Leach ve Sekot (2015) yürüttükleri çalışmada, Güney Afrika'nın kırsal bölgelerinde yaşayan gençlerin sağlıklı yaşam tarzı davranışlarına ilişkin ebeveynlik ve karar verme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir modeli ele almışlardır. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu 9. sınıf düzeyinde eğitim gören

243'ü kız, 209'u erkek toplam 457 ergen birey oluşturmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda, koruyucu ebeveyn tarzı ile ergenlerde karar verme stilleri arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişki olduğu ve koruyucu ebeveyn tarzının, ergenlerin uyumlu karar verme stillerini kullanmada anlamlı düzeyde pozitif yönde etkili olduğu ifade edilmiştir.

Karaçay (2015) çalışmasında liseli ergenlerin karar verme stratejilerinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu farklı sınıf düzeylerindeki toplam 935 ergen birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, kararları aileleri tarafından desteklenen lise öğrencilerinin desteklenmeyenlere göre daha mantıklı kararlar verdikleri ve kararsızlık alt ölçeğinde kız bireylerin erkeklerden anlamlı düzeyde daha fazla puan aldıkları belirtilmiştir.

Ertürk (2017) yürüttüğü çalışmasında, ergenlerde narsistik olarak ifade edilen kişilik özelliklerinin, karar verme ve duygu stillerini yordaması araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu üniversite düzeyinde eğitim gören 137'si erkek ve 211'i kız toplam 348 birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda ebeveyn tutumunu ihmalkâr ve ilgisiz olarak algılayan ergenlerin karar vermede özsaygı puanlarının diğer tüm ebeveyn tutumuna sahip ergenlere göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirtilmiştir.

Alanyazında karar verme ve aile ile ilgili faktörleri konu edinen araştırmalar incelendiğinde bu faktörlerden, ebeveyn özsaygı düzeyleri (Brown ve Mann, 1991) algılanan sosyal destek (Deveci, 2011; Dülger, 2009; Güçray, 1998), algılanan ebeveyn kontrolü (Pérez ve Cumsille, 2012), anne baba tutumları ile (Eldeliklioğlu,1996; Ertürk, 2017; Özel, 2009; Öztürk, Kutlu ve Atlı, 2011; Tunç, 2011) karar verme arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte alanyazında karar verme ve aile ilgili faktörlerden ebeveynlik stilleri ile (Davids, Roman ve Leach, 2015; Kamaruddin ve Mokhlis, 2003) arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı yönünde sonuçlara da rastlanmaktadır. Bu durumun çalışma grubunun yapısından, araştırma yapılan ülkenin-bölgenin kültürel özelliklerinden ve zaman faktöründen kaynaklandığı düşünülmektedir.

Karar Verme ve Kültürlerarası Farklılıklar

Alanyazında karar verme ve kültürlerarası farklılıklarını konu edinen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte alanyazında karar verme süreci üzerinde bireyin içinde bulunduğu yakın ve uzak çevrenin etkili olduğunu savunan görüşlere de rastlanmaktadır (Kardaş, 2013; Krumboltz, 1998). Bu açıdan bakıldığında, karar verme ve kültürerlerarası farklılıkların bir arada incelenmesinin önemli ve değerli olduğu düşünülmektedir.

Friedman ve Mann (1993) gerçekleştirdikleri çalışmada, İsrail ve Avustralya'da yaşayan ergen bireylerin karar verme stillerini ele almışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu lise düzeyinde eğitim gören 1028'i İsrailli, 428'i Avustralyalı olmak üzere toplam 1456 birey oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, çalışma grubunda yer alan İsrailli katılımcıların Avustralyalı katılımcılara göre karar vermede özsaygı stilini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları bulgusuna yer verilmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkenine yönelik yapılan analizlerde, erkek bireylerin karar vermede özsaygı düzeylerinin kız bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu ve umursamazlık stilini anlamlı düzeyde daha az kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Mann ve diğerlerinin (1998) yürüttükleri bir çalışmada, altı farklı ülkedeki öğrencilerin karar verme stilleri ve güven konusunu, ülkeler arası karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu, Amerika Birleşik Devletleri'nden 475, Hong Kong'dan 281, Japonya'dan 359 Tayvan'dan 414, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan 522 olmak üzere toplam 2051 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonunda elde edilen bulgularda, Asyalı katılımcıların diğer katılımcılara göre panik ve sorumluluktan kaçma stilini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları; Batılı katılımcıların verdikleri kararlara daha çok güvendikleri bulunmuştur.

Karar verme ve kültürlerarası farklılıkların konu edinildiği araştırmalarda, çalışma gruplarının yaşanılan ülke ve kıta değişkenine göre karşılaştırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırma sonuçlarının ise birbirleriyle tutarlılık göstermedikleri; karar verme stillerinin kullanımı konusunda farklı bulguların elde edildiği söylenebilir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

İlgili bölüm içerisinde araştırmanın modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve kullanılan veri toplama araçları ile verilerin analizi yöntemleri açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada ilişkisel ve karşılaştırmalı araştırma modelleri bir arada kullanılmıştır. Katılımcıların karar verme stillerinin öznel iyi oluş ve umut ile arasındaki ilişkilerin incelenmesi için ilişkisel araştırma modeli tercih edilmiştir. Katılımcıların karar verme stillerinin cinsiyet, okul türü ve sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için karşılaştırmalı model tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı grubunu Eskişehir'deki farklı ortaöğretim kurumlarında eğitim gören 1197 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 545'i (%45.53) erkek, 652'si (%54.47) kızdır. Katılımcıların 331'i (%27.65) 9. sınıf, 332'si (%27.73) 10. sınıf, 304'ü (%25.40) 11. sınıf ve 230'u (%19.21) 12. sınıf öğrencisidir. Katılımcılar uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Çalışmada uygun örnekleme yöntemi kullanılmasına rağmen; cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü açısından çeşitlilik oluşturulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların okul türü, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Öğrenim Görülen Okul Türü, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Okul Türü	9. Sınıf				10. Sınıf				11. Sınıf				12. Sınıf				Toplam	
	Erkek		Kız		Erkek		Kız		Erkek		Kız		Erkek		Kız			
	n	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*	*n*	*%*
Anadolu	38	3.17	46	3.84	36	3.05	47	3.93	30	2.51	36	3.01	33	2.76	46	3.84	312	26.07
Fen	24	2.01	27	2.26	21	1.75	22	1.84	24	2.01	36	3.01	11	0.92	7	0.58	172	14.37
Mesleki ve Teknik	20	1.67	34	2.84	23	1.92	18	1.50	22	1.84	20	1.67	18	1.50	14	1.17	169	14.12
Sosyal Bilimler	10	0.84	33	2.76	16	1.34	35	2.92	6	.050	29	2.42	3	0.25	11	0.92	143	11.95
Anadolu İmam Hatip	10	0.84	21	1.75	9	0.75	33	2.76	6	0.50	18	1.50	11	0.92	10	0.84	118	9.86
Çok Programlı	29	2.42	4	0.33	15	1.25	15	1.25	27	2.26	11	0.92	10	0.84	4	0.33	115	9.61
Güzel Sanatlar	7	0.58	7	0.58	4	0.33	15	1.25	11	0.92	11	0.92	18	1.50	18	1.50	91	7.60
Spor	15	1.25	6	0.50	15	1.25	8	0.67	11	0.92	6	0.50	12	1.00	4	0.33	77	6.43
Toplam	153	12.78	178	14.87	139	11.61	193	16.12	137	11.45	167	13.95	116	9.69	114	9.52	1197	100.00

Verilerin Toplanması

Okullarda veri toplama sürecini gerçekleştirebilmek için öncelikle Ankara Üniversitesi Etik Kurul onayı (*Bkz*. Ek 2) ve Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden uygulama izni (*Bkz*. Ek 3) alınmıştır. İzinler alındıktan sonra Eşkişehir'deki ortaöğretim kurumları araştırmacı tarafından ziyaret edilmiş, araştırmanın amacı açıklanmış ve uygulama için destekleri istenmiştir. Uygulamalar araştırmaya izin veren okullarda, 2017-2018 eğitim öğretim yılının güz döneminin sonunda yapılmıştır. Uygulamalar okullarda, sınıf ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı uygulama öncesi katılımcılara kısaca kendisini tanıtmış ve araştırmacının amacını açıklamıştır. Araştırmacı ayrıca bilgilendirilmiş onam, gizlilik ve gönüllülük gibi araştırma etiği ile ilişkili konular hakkında da katılımcılara bilgi vermiştir. Bu açıklamalardan sonra gönüllü katılımcılara, veri toplama araçları araştırmacı tarafından tek oturumda uygulanmıştır. Uygulamalar yaklaşık 30 dakikada tamamlanmıştır. Verilerin toplanmasında kullanılan ölçme araçları devam eden kısımda açıklanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacının hazırladığı ilgili formda, öğrenim görülen okul ve sınıf düzeyi ile cinsiyet gibi kişisel bilgileri içeren sorulara yer verilmiştir.

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği, ergenlerin karar verme stillerini incelemek amacıyla geliştirilmiştir (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Ölçek 30 maddeden oluşmakta ve dörtlü bir derecelendirme (0 = *Benim İçin Hiçbir Zaman Doğru Değil*'den 3 = *Benim İçin Her Zaman Doğru*'ya kadar) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçek beş alt boyuttan oluşmaktadır: Karar vermede özsaygı (Örn. "Karar verme yeteneğime güvenirim"), ihtiyatlı seçicilik (Örn. "Bir seçim yapmadan önce çok dikkat ederim"), umursamazlık (Örn. "Çok düşünmeden karar vermeye eğilimliyim"), panik (Örn. "Acele karar vermem gerekirse paniğe kapılırım") ve sorumluluktan kaçma (Örn. "Karar vermeyi ertelerim"). Her bir boyut altı maddeden oluşmakta ve boyutlar için alınabilecek puanlar 0 ile 18 arasında değişmektedir. Karar vermede özsaygı puanlarının yüksekliği özsaygı düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Diğer boyutlara ait puanların yüksekliğiyse ilgili karar verme stilinin daha çok kullanıldığını göstermektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Çolakkadıoğlu ve Güçray (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı ve açımlayıcı faktör analizleri, ölçeğin Türkçe Formunda yer alan 30 maddenin orijinal formda olduğu gibi beş faktöre yüklendiği görülmüştür. Ölçekten edilen ölçümler için elde edilen Cronbach alfa iç-tutarlık güvenirlik katsayıları özsaygı boyutunda .79, ihtiyatlı seçicilikte .78, panik için .77, sorumluluktan kaçma için .65 ve umursamazlık boyutu için .73 olarak elde edilmiştir. Her bir boyutun test tekrar test tutarlığı ise sırasıyla .80, .81, .82, .80 ve .86 olarak bulunmuştur (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2007).

Bu araştırmada, ölçeğin Türkçe Formuna ait faktör yapısının araştırma grubu verileri üzerinde de geçerli olup olmadığı doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda beş faktörlü modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür [$\chi 2$ = 2441.88, χ^2/sd = 6.18, RMSEA = .07,

SRMR = .09, TLI = .92, CFI = .92]. Beş faktörlü modelin χ^2/sd oranının (<3; Kline, 1998) gerekli olan uyum indeksleri değerlerinin üzerinde olmasının örneklem büyüklüğü ile ilişkili olduğu düşülmektedir. Ölçüme ilişkin Cronbach alfa değerleri karar vermede özsaygı boyutu için .65, ihtiyatlı seçicilik boyutu için .65, umursamazlık boyutu için .76, panik boyutu için .76 ve sorumluluktan kaçma boyutu için ise .73'tür. Karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik boyutları için elde edilen güvenirlik katsayıları kabul edilebilir düzeye yakın değerlerken, diğer boyutlar için elde edilen değerler ise kabul edilebilir düzeyinde üstündedir (α = >.70; Kline, 2000). Bu çalışmada gerçekleştirilen analizlerde ölçeğin alt boyutlarına ait toplam puanlar kullanılmıştır.

Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği (EÖİOÖ)

Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, ergen bireylerin öznel iyi oluş düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Eryılmaz, 2009). Ölçek 15 maddeden oluşmakta ve dört farklı derecelendirme (1 = *Kesinlikle Katılmıyorum*'dan 4 = *Tamamen Katılıyorum*'a kadar) üzerinden cevaplanmaktadır. Ölçek aile ilişkilerinde doyum (Örn. "Ailem beni sever"), olumlu duygular (Örn. "İnsanlara karşı hoşgörülüyüm"), yaşam doyumu (Örn. "Hayatın tadını çıkartarak yaşarım") ve önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum (Örn. "Sevdiklerimle beraberim") olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen toplam puanlar 15 ile 60 arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin tümünde elde edilen ölçümlerde elde edilen Cronbach alfa iç-tutarlık güvenirlik katsayısı .86 iken, aile ilişkilerinde doyum boyutu için .83, olumlu duygular boyutu için .66, yaşam doyumu boyutu .81 ve önemli diğerleri ile ilişkide doyum boyutu için .73'tür (Eryılmaz, 2009).

Bu araştırmada ise, ölçeğin Türkçe Formuna ait faktör yapısının araştırma grubu verileri üzerinde geçerli olup olmadığı doğrulayıcı faktör analiziyle incelenmiştir. Analiz sonucunda dört faktörlü modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu bulunmuştur [χ^2 = 893.39, χ^2/sd = 10.64, RMSEA = .09, SRMR = .08, TLI = .94, CFI = .96]. Dört faktörlü modelin χ^2/sd oranının (<3; Kline, 1998) ve RMSEA değerinin (<.05; Browne ve Cudeck, 1993) gerekli olan uyum indeksleri değerlerinin üzerinde olmasının örneklem büyüklüğü ile ilişkili olduğu düşülmektedir. Ölçekten elde edilen ölçümler için hesaplanan Cronbach alfa iç-tutarlık katsayıları tüm ölçüm puanlarında

.89, aile ilişkilerinde doyum boyutu için .86, olumlu duygular boyutu için .73, yaşam doyumu boyutu için .87 ve önemli diğerleri ile ilişkilerde boyutu için .83'tür. Bu çalışmadaki analizlerde ölçeğin tümüne ait toplam puanlar kullanılmıştır.

Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ)

Sürekli Umut Ölçeği, öğrencilerin ifade ettikleri sürekli umut düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Snyder vd., 1991). Ölçekte 12 maddee yer almakta ve sekiz farklı derece (1 = *Tamamen Yanlış*'tan 8 = *Tamamen Doğru*'ya kadar) üzerinden cevaplanmaktadır. Ölçeğin alternatif yollar (pathways thinking) (örn. "Bir problemin birçok çözüm yolu vardır") ve eyleyici düşünce (agency thinking) (örn. "Kendim için koyduğum hedeflere ulaşırım") olmak üzere iki boyutu vardır. Ölçek içerisindeki dört maddeyse doldurma maddelerdir (örn. "Sağlığım için endişeliyim"). Ölçeğin tamamından ortaya çıkan toplam puanlar 8 ile 64 arasında oluşmaktadır. Ölçekten elde edilen puanlar artması, sürekli umut düzeyinin de yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Türkçeye uyarlama çalışmaları ilk olarak Akman ve Korkut (1993) tarafından yapılmıştır. Sürekli Umut Ölçeği, daha sonra Tarhan ve Bacanlı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu çalışmada, psikometrik özellikleri daha iyi olduğu ve yanıtlama derecesi orijinal formla benzerlik gösterdiği için, Tarhan ve Bacanlı (2015) tarafından uyarlanan formdan yararlanılmıştır. Ölçeğin Türkçe Formu sekizli bir derecelendirme (1 = *Kesinlikle Yanlış*'tan 8 = *Kesinlikle Doğru*'ya kadar) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçeğin Türkçe Formunun faktör yapısı orijinal ölçekte olduğu gibi iki faktörlü bulunmuştur. Ölçekten elde edilen ölçümler için hesaplanan Cronbach alfa iç-tutarlık katsayısı tüm ölçüm için .84 iken, test tekrar test güvenirlik katsayıları Eyleyici Düşünce boyutu için .81, Alternatif Yollar Düşüncesi boyutu için .78 ve ölçeğin toplam puanı için .86'dır (Tarhan ve Bacanlı, 2015).

Bu araştırmada ise, ölçeğin Türkçe Formundaki faktör yapısının çalışma grubu verisi üzerinde ne derece geçerli olup olmadığı doğrulayıcı faktör analiziyle ele alınmıştır. Yürütülen analiz sonrasında ölçeğin ait iki faktörlü modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür [χ^2 = 84.59, χ^2/sd = 4.45, RMSEA = .05, SRMR = .04, TLI = .97, CFI = .98]. Ölçekteki Cronbach alfa değerleri ölçeğin tamamında .81, alternatif yollar düşüncesinde .75, eyleyici düşünce boyutu için .67'dir.

İlgili çalışmada gerçekleştirilen analizlerde, ölçeğin tümüne ait toplam puanlar kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlenmesi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde araştırma sorularındaki sıralama izlenmiştir. Öncelikle katılımcıların öznel iyi oluş ve umut düzeylerinin onların karar vermede özsaygı ve karar vermede başa çıkma stilleri (ihtiyatlı seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma ve umursamazlık) tarafından ne derece yordandığını belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analizlerden önce bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler (ortalama ve standart sapma değerleri) ve Pearson korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Daha sonrasında ise, katılımcıların karar vermede özsaygı ve başa çıkma stillerinin (ihtiyatlı seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma ve umursamazlık) cinsiyete, sınıf düzeyine ve öğrenim görülen okul türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yöntemiyle incelenmiştir. Çok değişkenli istatistiklerin gerçekleştirmeden önce, bu analizler için gerekli olan bazı varsayım testleri (uç değer analizi, örneklem yeterliği ve gözlemlerin bağımsızlığı, normallik testi, değişkenler arasında çoklu bağlantısallık) yapılmıştır. Gerekli varsayımların karşılanmasından sonra analizler gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde öncelikle araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiş, daha sonra elde edilen bulgular, ilgili alanyazın ve araştırmalar ışığında yorumlanmıştır.

Karar Verme Stillerinin Öznel İyi Oluşu Yordamasına İlişkin Bulgular

Karar verme stillerinin öznel iyi oluşu ne derece yordadığına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Yordayıcı değişkenlerle bağımlı (yordanan, ölçüt) değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, öznel iyi oluş ile karar vermede özsaygı stili arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin (r = 0.316, p < .01) olduğu, ancak diğer karar verme stilleri kontrol edildiğinde bu korelasyonun 0.183 olarak hesaplandığı görülmektedir. Öznel iyi oluş ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında ise pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki (r = 0.377, p < .01) bulunmaktadır. Diğer karar verme stilleri kontrol edildiğinde, bu korelasyon değeri 0.251 olarak elde edilmektedir. Öznel iyi oluş ile umursamazlık stili arasında hesaplanan negatif ve düşük düzeyde anlamlı ilişki (r = -0.151, p < .05) diğer karar verme stilleri kontrol edildiğinde -0.071 olarak hesaplanmaktadır. Öznel iyi oluş ile panik stili arasında hesaplanan negatif ve düşük düzeyde anlamlı ilişki (r = -.050, p < .01) diğer karar verme stilleri kontrol edildiğinde -0.091'e düşmektedir. Öznel iyi oluş ile sorumluluktan kaçma stili arasında hesaplanan ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir (p > .05).

Tablo 2

Öznel İyi Oluşun Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	32.508	1.261	-	25.772	0.000	-	-
Karar Vermede Özsaygı	0.557	0.087	0.222	6.412	0.000	0.316	0.183
İhtiyatlı Seçicilik	0.682	0.076	0.271	8.950	0.000	0.377	0.251
Umursamazlık	-0.198	0.080	-0.092	-2.466	0.014	-0.151	-0.071
Panik	0.222	0.071	0.111	3.140	0.002	-0.050	0.091
Sorumluluktan Kaçma	0.046	0.088	0.021	0.521	0.603	-0.124	0.015

$R = 0.422$, $R^2 = 0.178$, $F_{(5, 1191)} = 51.626$, $p = 0.000$

Karar verme stillerinin tümü katılımcıların öznel iyi oluş puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir [$R = 0.422$, $R^2 = 0.178$, $p < 0.01$]. Beş karar verme stili birlikte, öznel iyi oluştaki toplam varyansın yaklaşık %18'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısılarına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin öznel iyi oluş üzerindeki göreli önem sırası; ihtiyatlı seçicilik, karar vermede özsaygı, panik, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin *t*-testi sonuçları incelendiğinde ise, karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık ve panik stillerinin öznel iyi oluş üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Sorumluluktan kaçma stili öznel iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Alanyazın incelendiğinde, karar verme stilleri ile öznel iyi oluşun yordanmasına ilişkin elde edilen bulguları destekler nitelikte başka çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin Dilmaç ve Bozgeyikli (2009) ile Bubic ve Erceg (2018) tarafından yürütülen araştırmalarda, öğrencilerin karar verme stilleri ile öznel iyi oluşları arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu ifade edilmiştir. Başka bir çalışmada ise, karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik stillerinin öznel iyi olmanın %30.5'ini açıkladığı ve karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik karar verme stilleri ile öznel iyi oluş arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirtilmiştir (Cenkseven Önder ve Çolakkadıoğlu, 2013). Bu çalışmada da, ihtiyatlık seçicilik ve karar vermede özsaygı stilleri diğer stillere göre en yüksek yordama oranına sahip değişkenler olarak bulunmuştur. Ancak, beş karar verme stilinin öznel iyi oluşa ait toplam varyansın

yaklaşık %18'ini açıklayabilmiştir. Bu oran önemli bir oran olmakla birlikte, öznel iyi oluşu açıklayabilecek başka değişkenlerin de olduğuna da işaret etmektedir.

Öznel iyi oluş, bireylerin duygusal tepkileriyle yaşamlarına ait genel yargılamalarını yansıtan kavram olarak tanımlanmaktadır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Bu tanımlamada yer alan ve öznel iyi oluşun bilişsel boyutunu oluşturan "genel yargılamalar", karar verme stillerine de bir anlamda kaynaklık etmektedir. Bireyler yaşadıkları problem durumları karşısındaki yargılamalarını, benimsedikleri stiller yoluyla yürütmektedirler. Bu açıdan araştırmada elde edilen bulgunun, kuramsal temelde desteklendiği düşünülmektedir.

Sorumluluktan kaçma stilinin öznel iyi oluş üzerinde anlamlı etkisinin olmamasını ise, pozitif psikolojinin temel ilkeleriyle açıklamak mümkündür. Pozitif psikoloji görüşünde, bireylerin yaşamlarında aktif olmaları gerektiği inancı hâkimdir (Seligman, 1999). Sorumluluktan kaçma stilinde bireyin karar verme sorumluluğunu bir başka kişiye yüklemesi ise aktif olmaktan ziyade pasif bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Karar Verme Stillerinin Sürekli Umut Düzeyini Yordamasına İlişkin Bulgular

Karar verme stillerinin katılımcıların sürekli umut puanlarını ne derece yordadığına ilişkin regresyon analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Yordayıcı değişkenlerle ölçüt değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, sürekli umut düzeyi ile karar vermede özsaygı stili arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin (r = 0.473, p < .01) olduğu, ancak diğer karar verme stilleri kontrol edildiğinde korelasyonun 0.249 olarak hesaplandığı görülmektedir. Sürekli umut düzeyi ile ihtiyatlı seçicilik stili arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki (r = 0.509, p < .01) vardır. Ancak diğer dört karar verme stili kontrol edildiğinde, bu korelasyonun 0.361 olarak hesaplandığı görülmektedir. Sürekli umut düzeyi ile panik stili arasında hesaplanan negatif ve düşük düzeyde anlamlı ilişkinin (r = -0.179, p < .05) diğer stiller kontrol edildiğinde r = 0.061 olduğu görülmektedir. Sürekli umut düzeyi ile sorumluluktan kaçma stili arasında hesaplanan negatif ve düşük düzeyde anlamlı ilişki (r = -0.286, p < .05) diğer karar verme stilleri kontrol edildiğinde, -0.084 olarak hesaplanmıştır. Sürekli umut düzeyi ile umursamazlık stili arasında hesaplanan ilişkinin anlamlı olmadığı görülmektedir (p > .05).

Tablo 3

Sürekli Umut Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata B	*β*	*t*	*p*	İkili *r*	Kısmi *r*
Sabit	25.822	1.331	-	19.396	0.000	-	-
Karar Vermede Özsaygı	0.815	0.092	0.275	8.888	0.000	0.473	0.249
İhtiyatlı Seçicilik	1.075	0.080	0.361	13.367	0.000	0.509	0.361
Umursamazlık	-0.134	0.085	-0.053	-1.578	0.115	-0.257	-0.046
Panik	0.157	0.075	0.066	2.100	0.036	-0.179	0.061
Sorumluluktan Kaçma	-0.269	0.093	-0.103	-2.895	0.004	-0.286	-0.084

$R = 0.587$, $R^2 = 0.345$, $F_{(5, 1191)} = 125.271$, $p = .000$

Karar verme stillerinin tümü katılımcıların sürekli umut düzeyi puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir [$R = 0.587$, $R^2 = 0.345$, $p < .01$]. Beş karar verme stili birlikte, sürekli umut düzeyindeki toplam varyansın yaklaşık %35'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin sürekli umut düzeyi üzerindeki göreli önem sırası; ihtiyatlı seçicilik, karar vermede özsaygı, sorumluluktan kaçma, panik ve umursamazlık şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin *t*-testi sonuçları incelendiğinde, karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, panik ve sorumluluktan kaçma stillerinin sürekli umut düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Umursamazlık stilininse, umut düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Alanyazın incelendiğinde, karar verme stilleri ile sürekli umut düzeyinin yordanmasına ilişkin çalışmaların, mevcut araştırma bulgularıyla tutarlılık gösterdiği görülmektedir. Snyder (2000) umut düzeyi yüksek bireylerin amaçlarına ulaşmada daha kararlı davrandıklarını ve karar vermede uyumlu başa çıkma stilleri sayesinde daha akılcı alternatif yollar oluşturduklarını ifade etmiştir. Tarhan (2012) tarafından yapılan çalışmada ise umut düzeyi yüksek bireylerin, amaçlarına ulaşmada daha kararlı davrandıkları ve karar vermede uyumlu başa çıkma stilleri sayesinde daha akılcı alternatif yollar oluşturdukları ifade edilmektedir. Sarı ve Şahin (2013) ise yürüttükleri çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerdeki umut düzeyinin, mesleğe karar verme öz-yeterliliklerini anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Umut kavramı Frankl (2000) tarafından geleceğe yönelik amaçlar, Folkman (2010) tarafından ise benzer olarak amaç öğesinin yer aldığı bilişsel bir yapı olarak ifade edilmiştir. Snyder ve arkadaşları (1991) ise, hedef öğesinin umut kavramı içerisinde kritik bir öneme sahip olduğunu savunmuşlardır. Bu tanımlamalarda umudun temel yapısı olarak görülen hedef ve amaç kavramlarının, karar verme stilleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Birey problem durumlarında sistematik ya da doğal olarak karar verme sürecini yürütmekte, sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasını umut etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, araştırmada elde edilen bulgunun kuramsal temelle tutarlı olduğu söylenebilir.

Umursamazlık stilinin umut düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmaması bulgusunu ise, umut kavramı içerisinde yer alan amaç öğesi ile açıklamak mümkündür. Umursamazlık bireyin karar durumlarında, karar verilecek bir konu yokmuş gibi davranmasını ifade etmektedir (Çolakkadıoğlu, 2012). Belirtilen davranış biçimiyle birlikte bireyin karar verme sürecine ilişkin bir amaç atfetmediği dolayısıyla sürece ilişkin umut hissetmediği söylenebilir.

Karar Verme Stillerinin Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Katılımcıların karar verme stillerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların karar verme stillerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir [Wilks Lambda (λ) = 0.895, F(5, 1191) = 28.05, p <.01]. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile cinsiyete göre yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları ise Tablo 4'te gösterilmiştir. Bu sonuçlara göre; karar vermede özsaygı, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterirken [F(1, 1195) = 27.56, F(1, 1195) = 40.94, F(1, 1195) = 17.10, p < .01], ihtiyatlı seçicilik ve panik puanları anlamlı bir farklılık göstermemektedir [F(3, 1193) = 2.19, F(1, 1195) = 0.73, F(1, 1195) = 3.36, p > .05]. Katılımcı grupta yer alan erkek bireylerin karar vermede özsaygı puan ortalaması 11.30 iken kızların 10.29; umursamazlık puan ortalaması erkeklerde 5.79 kızlarda 4.36; sorumluluktan kaçma puan ortalaması ise erkeklerde 6.63 kızlarda 5.73'tür.

Tablo 4

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Karar Verme Stili	Cinsiyet	*n*	$\bar{x}$	*S*	*sd*	*F*	*p*
Karar Vermede Özsaygı	Kadın	652	10.29	3.36	1-1195	27.56	0.000
	Erkek	545	11.30	3.22			
İhtiyatlı Seçicilik	Kadın	652	11.77	3.40	1-1195	0.73	0.393
	Erkek	545	11.93	3.22			
Umursamazlık	Kadın	652	4.36	3.55	1-1195	40.94	0.000
	Erkek	545	5.79	4.16			
Panik	Kadın	652	8.07	4.22	1-1195	3.36	0.068
	Erkek	545	7.62	4.12			
Sorumluluktan Kaçma	Kadın	652	5.73	3.60	1-1195	17.10	0.000
	Erkek	545	6.63	3.97			

Alanyazın incelendiğinde, karar verme stillerinin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin elde edilen bulguları destekler nitelikte başka araştırmalara da rastlanmaktadır. Örneğin bazı araştırmalarda karar vermede özsaygı (Aktaş, 2016; Friedman ve Mann, 1993; Kurt, 2016), umursamazlık (Aktaş, 2016; Bacanlı ve Sürücü, 2006; Erdin, 2016) ve sorumluluktan kaçma (Bacanlı ve Sürücü, 2006; Erdin, 2016; Gülbahçe ve Kartol, 2014; Katman, 2017) karar verme stillerinin, erkek katılımcılar tarafından anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığını göstermektedir.

Alanyazında, karar verme stillerinin cinsiyete göre incelenmesine ilişkin elde edilen bulgulardan farklı nitelikte araştırmalara da rastlanmaktadır. Örneğin bazı araştırmalarda karar vermede ihtiyatlı seçicilik (Brown ve Mann, 1991; Erdin, 2016; Özel, 2009), umursamazlık (Friedman ve Mann, 1993) ve panik (Kaşık, 2009) karar verme stillerinin kadın katılımcılar tarafından anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığını göstermektedir. Bazı araştırmalarda ise karar verme stilleriyle cinsiyet arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı (Avşaroğlu, 2007; Baiocco, Laghi ve D'Alessio, 2009; Tunç, 2011) ifade edilmiştir. Mevcut araştırma sonuçlarının bazı araştırma sonuçlarından farklılık göstermesi, katılımcı özelliklerinden ya da kullanılan ölçme araçlarından kaynaklı olabilir.

Araştırmada yer alan erkek katılımcıların karar vermede özsaygı, umursamazlık ile sorumluluktan kaçma stillerini kızlardan anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları bulgusunu, ergenlik dönemi ve özellikleri ile açıklamak mümkündür. Kızların erkeklere göre ergenlik dönemine özellikle bilişsel ve fiziksel gelişim alanlarında daha erken

girdikleri bilinmektedir (Çelik, Tahiroğlu ve Avcı, 2008). Bu bilgiden yola çıkarak, araştırmanın katılımcı grubunda yer alan erkeklerin kızlara göre ergenlik dönemi problem durumlarıyla yeni yeni tanıştıkları düşünülmekte; bu durumun sorumluluktan kaçma ve umursamazlık gibi uyumlu olmayan karar verme stillerinin kullanılmasına neden olduğu varsayılmaktadır.

Öte yandan karar vermede özsaygı stilinin erkekler tarafından anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığı bulgusu ise, toplumsal cinsiyet rolleriyle açıklanabilir. Karar vermede özsaygı bireyin karar verme sürecinde kendine güven duyması ve gerçekleştirmeyi düşündüğü konularda kendinden emin olmasını ifade etmektedir (Çolakkadıoğlu, 2012). Toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde yer alan toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyetlere yüklenen davranış kalıplarını ve özellikleri ifade eder (Esen, Siyez, Soylu ve Demirgürz, 2017). Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde erkeklerin kararlarında emin olarak güçlü olması rolünün atfedildiği söylenebilir. Araştırmada yer alan erkek katılımcıların kızlara göre karar vermede özsaygı stilini anlamlı düzeyde daha fazla kullandığı bulgusunun, belirtilen durumla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Karar Verme Stillerinin Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Katılımcıların karar verme stillerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Buna göre, katılımcıların karar verme stillerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir [Wilks Lambda (λ) = 0.975, F(15, 3282) = 2.02, $p <$ .01]. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile sınıf düzeyine göre yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları ise Tablo 5'te gösterilmiştir. Buna göre; karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik puanları sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık gösterirken [F(3, 1193) = 6.33, F(3, 1193) = 3.53, $p <$ .01]; umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma puanları anlamlı bir farklılık göstermemektedir [F(3, 1193) = 2.19, F(3, 1193) = 1.93, F(3, 1193) = .41, $p >$ .05]. Karar vermede özsaygı ile ihtiyatlı seçicilik stillerinin 12. sınıflar tarafından diğer sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 5

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Karar Verme Stili	Sınıf Düzeyi	*n*	$\bar{x}$	*S*	*sd*	*F*	*p*
Karar Vermede Özsaygı	9. Sınıf	331	10.47	3.39	3-1193	6.33	0.000
	10. Sınıf	332	10.32	3.23			
	11. Sınıf	304	11.04	3.22			
	12. Sınıf	230	11.40	3.41			
İhtiyatlı Seçicilik	9. Sınıf	331	11.60	3.48	3-1193	3.53	0.014
	10. Sınıf	332	11.54	3.33			
	11. Sınıf	304	12.12	3.03			
	12. Sınıf	230	12.28	3.37			
Umursamazlık	9. Sınıf	331	4.99	4.05	3-1193	2.19	0.087
	10. Sınıf	332	5.42	4.05			
	11. Sınıf	304	4.91	3.83			
	12. Sınıf	230	4.59	3.53			
Panik	9. Sınıf	331	7.95	3.98	3-1193	1.93	0.123
	10. Sınıf	332	8.17	4.25			
	11. Sınıf	304	7.85	4.27			
	12. Sınıf	230	7.32	4.21			
Sorumluluktan Kaçma	9. Sınıf	331	6.10	3.96	3-1193	0.41	0.741
	10. Sınıf	332	6.26	3.76			
	11. Sınıf	304	6.21	3.84			
	12. Sınıf	230	5.92	3.58			

Alanyazında, karar verme stillerinin öğrenim görülen sınıf düzeyine göre incelenmesine ilişkin elde edilen bulguları destekler nitelikte başka çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin Ormond, Luszcz, Mann ve Beswick (1991) yaptıkları çalışmada ergenlik döneminin ortalarında yer alan bireylerin ön ergenlik döneminde yer alanlara göre karar verme konusunda daha çok bilgiye sahip oldukları ve daha akılcı kararlar verdiklerini ifade etmişlerdir. Avşaroğlu (2007) tarafından öğrenim görülen sınıf düzeyiyle karar vermede özsaygı boyutu arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişkinin olduğu belirtilmiştir. Baiocco, Laghi ve D'Alessio (2009) yürüttükleri araştırmada, yaş düzeyi arttıkça uyumlu karar verme stillerinin kullanımının da anlamlı düzeyde arttığını belirtmişlerdir.

Alanyazında, karar verme stilleri ve öğrenim görülen sınıf düzeyine yönelik elde edilen bulgulardan farklı sonuçların olduğu çalışmalar da yer almaktadır. Örneğin Yüceloğlu Keskin ve diğerleri (2016) yürüttükleri çalışma sonucunda, yaş düzeyi arttıkça kararsızlık karar verme stilinin anlamlı düzeye daha fazla kullanıldığını bulmuşlardır. Özer (2018) ise, ergen bireylerin yaş düzeyi arttıkça karar vermede

kaçınma yaklaşımını daha fazla kullandıklarını ifade etmiştir. Mevcut araştırma sonuçlarının bazı araştırma sonuçlarından farklılık göstermesi, katılımcı özelliklerinden ya da kullanılan ölçme araçlarından kaynaklı olabilir.

Araştırmada elde edilen karar vermede özsaygı ile ihtiyatlı seçicilik stillerinin 12. sınıflar tarafından anlamlı düzeyde daha fazla kullanılması, ergenlik dönemindeki bilişsel gelişim özellikleri ve olgunlaşma kavramlarıyla açıklanabilir. Piaget (1952) ergenlik dönemindeki bireylerin çocukluk döneminden farklı olarak problemleri daha geniş bir çerçevede ele aldıklarını, somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçerek problemlerin çözümüne yönelik alternatifleri daha detaylı değerlendirmeye başladıklarını belirtmektedir. Bu değerlendirmelerin, bireylerin bilişsel olarak olgunlaşmalarıyla daha fazla yapıldığı düşünüldüğünde, araştırma sonucunda elde edilen bulgunun mevcut kuramsal bilgiyle tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Ayrıca belirtilen sınıf düzeyinde eğitim gören bireylerin alan/dal seçimi ve meslek seçimi gibi konularda karar verme süreçlerini sıkça yaşadıkları bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında da elde edilen bulgunun anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Karar Verme Stillerinin Okul Türüne Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Katılımcıların karar verme stillerinin öğrenim görülen okul türünde anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadıklarını incelemek amacıyla tek yönlü MANOVA yapılmıştır. Buna göre katılımcıların karar verme stillerinin öğrenim görülen okul türü değişkeninde anlamlı farklılık gösterdikleri görülmektedir [Wilks Lambda (λ) = 0.850, $F(35, 4987) = 5.60$, $p < .01$]. Ölçekteki alt boyutlarda oluşan ortalama ve standart sapma değerleri ile öğrenim görülen okul türüne göre gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 6'da belirtilmiştir. Buna göre; umursamazlık ve sorumluluktan kaçma puanları eğitim alınan okul türünde anlamlı farklılık gösterirken [$F(7, 1189) = 22.81$, $F(7, 1189) = 9.28$, $p < .01$], karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik ve panik puanları anlamlı farklılık göstermemektedir [$F(7, 1189) = 1.14$, $F(7, 1189) = .98$, $F(7, 1189) = 1.77$, $p > .05$].

Tablo 6

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği Puanlarının Öğrenim Görülen Okul Türüne Göre Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve ANOVA Sonuçları

Karar Verme Stili	Okul Türü	*n*	$\bar{x}$	*S*	*sd*	*F*	*p*
Karar Vermede Özsaygı	Sosyal Bil.	143	10.62	3.57	7-1189	1.14	0.330
	Fen	172	11.08	3.72			
	A.İ.H.L.	118	10.25	2.84			
	Ç.P.A.L.	115	10.36	2.87			
	Anadolu	312	11	3.37			
	Spor	77	10.67	2.95			
	Güzel Sanatlar	91	10.74	3.29			
	M.T.A.L.	169	10.72	3.41			
İhtiyatlı Seçicilik	Sosyal Bil.	143	12.02	3.03	7-1189	0.98	0.439
	Fen	172	12.08	3.16			
	A.İ.H.L.	118	11.27	3.64			
	Ç.P.A.L.	115	11.81	3.69			
	Anadolu	312	11.85	3.22			
	Spor	77	12.28	3.10			
	Güzel Sanatlar	91	11.95	3.24			
	M.T.A.L.	169	11.62	3.53			
Umursamazlık	Sosyal Bil.	143	4.04	3.28	7-1189	22.81	0.000
	Fen	172	3.73	3.22			
	A.İ.H.L.	118	6.53	4.13			
	Ç.P.A.L.	115	7.46	4.64			
	Anadolu	312	4.11	3.21			
	Spor	77	7.64	4.76			
	Güzel Sanatlar	91	5.05	3.63			
	M.T.A.L.	169	4.85	3.63			
Panik	Sosyal Bil.	143	7.89	4.10	7-1189	1.77	0.089
	Fen	172	7.27	4.24			
	A.İ.H.L.	118	8.21	3.77			
	Ç.P.A.L.	115	8.69	3.95			
	Anadolu	312	7.71	4.30			
	Spor	77	8.59	4.11			
	Güzel Sanatlar	91	7.91	4.62			
	M.T.A.L.	169	7.57	4.08			
Sorumluluktan Kaçma	Sosyal Bil.	143	5.53	3.38	7-1189	9.28	0.000
	Fen	172	5.34	3.36			
	A.İ.H.L.	118	7.05	3.74			
	Ç.P.A.L.	115	7.80	4.43			
	Anadolu	312	5.85	3.63			
	Spor	77	7.83	4.28			
	Güzel Sanatlar	91	6.15	3.91			
	M.T.A.L.	169	5.46	3.51			

Alanyazın incelendiğinde, karar verme stillerinin öğrenim okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulgusuna ilişkin mevcut araştırma sonuçlarını destekler başka çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin uyumlu karar verme stillerinden biri olan karar vermede özsaygı stilini, devlet okullarında okuyan ergen bireylerin özel okulda okuyanlara göre (Gülbahçe ve Kartol, 2014) ve Anadolu liselerinde eğitim gören ergen bireylerin diğer okul türlerinde eğitim gören ergen bireylere göre anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları ifade edilmiştir (Aktaş, 2016). Karar vermede özsaygı gibi uyumlu bir stil olan ihtiyatlı seçicilik karar verme stilini ise, Anadolu liselerinde eğitim gören ergen bireylerin diğer okullarda okuyanlara göre anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları belirtilmiştir (Aktaş, 2016).

Uyumlu olmayan karar verme stillerinden biri olan panik karar verme stilini, Genel ve Meslek Liselerinde eğitim gören bireylerin diğer okullarda eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları (Kurt, 2016; Öztabak, 2013); sorumluluktan kaçma stilini karar verme stilini ise, Meslek Liselerinde eğitim gören bireylerin diğer okullarda eğitim görenlere göre anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları rapor edilmiştir (Kurt, 2016).

Eğitim sistemimiz içerisinde bireylerin akademik ve sosyal becerilerine yönelik olarak oluşturulmuş farklı okul türleri mevcuttur. Bu okullar her ne kadar benzer eğitim programlarını, öğretim yöntemlerini, çalışma takvimlerini ve değerlendirme yapılarını uygulasalar da tutumlar, değerler ya da ilgilerde birtakım farklılaşmalar ortaya çıkabilmektedir. Şu anki araştırmada ise, katılımcıların karar verme stilleri öğrenim görülen okul türüne göre incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Spor Lisesi'nde eğitim gören katılımcıların; Fen, Anadolu, Sosyal Bilimler, Güzel Sanatlar, Çok Programlı ve Mesleki Teknik Liselerinde eğitim gören katılımcılara göre umursamazlık ve sorumluluktan kaçma karar verme stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları görülmüştür. Çolakkadıoğlu (2012) umursamazlık karar verme stilini, bireyin karara yönelik bir tehdit algılamadığı durumlarda verilen ilk karara bağlı kalma olarak ifade etmiş, sorumluluktan kaçma stilini ise bireyin olumsuz duygulardan uzaklaşmak amacıyla karar verme sorumluluğunu bir başka kişiye yükleme olarak belirtmiştir. Spor Lisesi'nde eğitim gören bireylerin, sportif faaliyetlere diğer okul türlerine göre daha fazla katıldıkları söylenebilir. Bu faaliyetlerin doğası gereği sistematik karar verme süreçlerini barındırmaktan çok hız-performans temelli olduğu düşünüldüğünde, araştırmada elde edilen bulgunun bu durumla örtüştüğü söylenebilir. Bununla birlikte Spor Lisesinde yer alan katılımcıların umursamazlık ve sorumluluktan kaçma puan

ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik karar verme stillerindeki puan ortalamalarının yüksek olmasının ise, ilgi çekici olduğu görülmektedir. Bu durum bir faktörden kaynaklı olabilir. Örneğin; katılımcıların ve okulun özellikleri, kullanılan ölçme araçları ya da sosyal istenirlik gibi etmenler burada etkili olabilir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölüm altında araştırma bulgularından hareketle ortaya çıkan sonuçlara ve araştırmacılar ile uygulayıcılar için çeşitli önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Ergenlerde karar verme stillerinin öznel iyi oluş ve umut ile ilişkisinin incelenmesini konu alan ilgili çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Araştırmada yer alan katılımcıların karar verme stillerinin, öznel iyi oluş üzerinde anlamlı birer yordayıcı olup olmadıkları incelenmiştir. Buna göre katılımcıların karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, panik ve umursamazlık stillerinin öznel iyi oluş üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu bulunmuştur. Sorumluluktan kaçma stilinin ise öznel iyi oluş üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
2. Araştırmada yer alan katılımcıların karar verme stillerinin, sürekli umut düzeyi üzerinde anlamlı birer yordayıcı olup olmadıkları incelenmiştir. Buna göre katılımcıların karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik, sorumluluktan kaçma ve panik stillerinin sürekli umut düzeyi üzerinde anlamlı yordayıcı oldukları bulunmuştur. Umursamazlık stilinin ise sürekli umut düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
3. Araştırmada yer alan katılımcıların karar verme stillerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna göre katılımcıların özsaygı, umursamazlık ile sorumluluktan kaçma puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırmada yer alan erkek katılımcıların karar vermede özsaygı, sorumluluktan kaçma ve umursamazlık stillerini kızlara göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Cinsiyete göre ihtiyatlı seçicilik ve panik stillerinin ise anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

4. Araştırmada yer alan katılımcıların karar verme stillerinin, sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna göre katılımcıların karar vermede özsaygı ile ihtiyatlı seçicilik stili toplam puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık içerdiği bulunmuştur. Karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçiciliğin, 12. sınıflar tarafından anlamlı düzeyde daha fazla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
5. Araştırmada yer alan katılımcıların karar verme stillerinin, eğitim alınan okul türüne göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna göre katılımcıların umursamazlık ve sorumluluktan kaçma puanları, eğitim alınan okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan Spor Lisesi öğrencilerinin diğer okul türlerinde yer alanlara göre (Fen, Anadolu, Sosyal Bilimler, Güzel Sanatlar, Çok Programlı ve Mesleki Teknik) umursamazlık ve sorumluluktan kaçma karar verme stillerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları görülmüştür. Karar vermede özsaygı, ihtiyatlı seçicilik ve panik stillerinin ise eğitim alınan okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.

Öneriler

Bu bölümde araştırmada ortaya çıkan bulgular temelinde araştırmacılar ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışma, Eskişehir ilinde bulunan ortaöğretim kademesinde eğitim alan bireyleri kapsamaktadır. Günümüzde yaşanan değişimlerle birlikte ergenlik dönemi başlangıç yaşının ortaokul seviyesinde olduğu bilinmektedir. Bu açıdan benzer bir çalışmanın ortaokul düzeyinde eğitim gören öğrencilere yönelik yapılabileceği önerilebilir.
2. Mevcut araştırmada ilişkisel ve karşılaştırmalı araştırma modelleri kullanılmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda özellikle nitel araştırma modellerinin kullanılması, karar verme stillerine ilişkin farklı çıkarımlar yapılabilmesine olanak sağlayabilir.

3. Mevcut araştırmada, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve anlamlılığı test edilmiştir. İlgili değişkenler arasındaki ilişkilerin nedenselliğine odaklanan çalışmaların yapılması, değişkenler arasındaki ilişkilerin daha derinlemesine bir biçimde ele alınmasını sağlayabilir.
4. Mevcut araştırmada karar verme stillerinin öznel iyi oluş ve umut ile ilişkisi konu edinilmiştir. Karar verme stilleri ile pozitif psikolojiye ait diğer değişkenlerin (yaşam doyumu, iyimserlik, olumlu gelecek beklentisi) ilişkisini konu edinen çalışmalar yapılabilir.
5. Araştırmada elde edilen sorumluluktan kaçma stilinin öznel iyi oluş, umursamazlık stilinin ise umut düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı bulgusuna ilişkin olarak nedensel araştırma modellerinin kullanılacağı araştırmalar yapılabilir.
6. Ergenlerde karar verme stillerinin öznel iyi oluş, umut düzeyi, sınıf düzeyi, okul türü ile cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesinde, alanyazındaki bulgulardan bazı farklı sonuçlar elde edilmiştir. Konuyla ilgili daha fazla araştırmanın yapılması önerilebilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Ortaöğretim düzeyinde karar verme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalarda, alt sınıflarda yer alan öğrencilere yönelik çalışmalara daha fazla yer verilebilir.
2. Ortaöğretim düzeyinde karar verme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalarda, okul türlerinin birbirinden farklı özellikler gösterebileceği göz önünde bulundurularak çalışmalar planlanabilir.
3. Araştırmada sınıf düzeyi değişkeninde olduğu gibi cinsiyet değişkeninde de bir takım farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Özellikle okul psikolojik danışmanlarının, eğitim öğretim ortamlarında yapacakları faaliyetlerde ergenlik dönemi gelişimini ve cinsiyet faktörünü göz önünde bulundurmalarının önemli olduğu ifade edilebilir.
4. Öznel iyi oluş ve sürekli umut düzeyi değişkenlerinin karar verme stilleri ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Eğitim kurumlarında öznel iyi oluşu geliştirmeye ya da umudu arttırmaya yönelik gerçekleştirilecek grupla

psikolojik danışma faaliyetlerinin, karar verme davranışını da geliştireceği düşünülmektedir.

5. Karar verme stillerinde, öğrenim görülen okul türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmüştü. Bu bulgudan hareketle, ortaöğretim kurumlarında karar verme becerilerinin geliştirilmesi ve uyumlu karar verme stillerinin edinimi konularında çalışmaların farklılaştırılması gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Ahioğlu-Lindberg, E. N. (2011). Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(1), 1-10. http://www.kefdergi.com adresinden erişildi.

Akçay, V. H. (2011). Pozitif Psikolojik Sermaye Kavramı ve İşletmelerde Sürdürülebilir Rekabet Üstünlüğünü Sağlamadaki Rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13*(1), 73-98. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Akın-Little, K. A., & Little, S. G. (2004). A preventative model of school consultation: Incorporatıng perspectives from positive psychology. *Psychology in the Schools, 41*(1), 155-162. doi: 10.1002/pits.10147

Akıntuğ, Y. ve Birol, C. (2011). Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk ve Karar Verme Stratejilerine Yönelik Karşılaştırmalı Analiz. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(1), 1-12. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut Ölçeği Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*(1), 193-202. http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr adresinden erişildi.

Akpınar, Ş. (2013). *Yetiştirme Yurdunda Kalan Erkek Ergenlere Uygulanan Yapılandırılmış Eğitimin Umutsuzluk Düzeyi Benlik Saygısı ve İntihar Olasılığı Üzerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.

Aktaş, N. (2016). *Lise Öğrencilerinin Motivasyon Kaynakları ve Karar Verme Stratejileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye.

Alver, B. (2004). Güzel Sanatlar Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4*(2), 93-108. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Arslan, A. (2013). *Lise Öğrencilerinin Akademik Erteleme Davranışlarının Karar Verme Stilleri İle İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye.

Atsan, N. (2006). *Farklı Kültürlerde Karar Verme Davranışı: Türk ve Japon Yöneticiler Arasında Bir Karşılaştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Atsan, N. (2017). Karar Vermede Çatışma Kuramı ve Öz Saygı İlişkisine Yönelik Kültürel Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22*(1), 63-73. https://iibfdergi.sdu.edu.tr/ adresinden erişildi.

Avşaroğlu, S. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Aydın Orhan, A. (2011). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyi İle Karar Verme Stratejileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.

Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2006). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sınav Kaygıları ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *12*(1), 7-35. http://www.kuey.net adresinden erişildi.

Baiocco, R., Laghi, F., & D'Alessio, M. (2009). Decision-making style among adolescents: Relationship with sensation seeking and locus of control. *Journal of Adolescence*, *32*(4), 963-976. doi: 10.1016/j.adolescence.2008.08.003

Baysal, N. Z. (2009). Demokrasi Eğitimi İçin Karar Verme Modelinin Kullanılması: İlköğretim Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Örneklemesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, *9*(1), 53-84. http://www.estp.com.tr adresinden erişildi.

Baron, J. (1994). *Thinking and deciding*. United Kingdom: New York: Cambridge University Press.

Baron, J., & Brown, R. V. (2012). *Teaching decision making to adolescents*. New York: Routledge.

Bilgin, A. (1995). *Grup Rehberliğinin ve Grupla Psikolojik Danışmanın, Lise Öğrencilerinin Anne-Babalarından Bağımsız Meslek Kararı Verme Davranışına Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Bilkay, S. (1990). *Karar Alma Süreci ve Kararın Yönetimdeki Önemi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Brown, J., & Mann, L. (1990). The relationship between family structure and process variables and adolescent decision making. *Journal of Adolescence*, *13*(1), 25-37. doi: 10.1016/0140-1971(90)90039-A

Brown, J. E., & Mann, L. (1991). Decision-making competence and self-esteem: A comparison of parents and adolescents. *Journal of Adolescence*, *14*(4), 363-371. doi: 10.1016/0140-1971(91)90004-B

Browne, M. W., & Cudeck, R. (1992). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, *21*(2), 230-258. doi: 10.1177/0049124192021002005

Bubic, A. (2014). Decision making characteristics and decision styles predict adolescents' career choice satisfaction. *Current Psychology*, *33*(4), 515-531. doi: 10.1007/s12144-014-9226-5

Bubic, A., & Erceg, N. (2018). The role of decision making styles in explaining happiness. *Journal of Happiness Studies*, *19*(1), 213-229. doi: 10.1007/s10902-016-9816-z

Burnett, P. (1991). Decision-making style and self-concept. *Australian Psychologist, 26*(1), 55-58. doi: 10.1080/00050069108258834

Byrness, J. P., & McClenny, B. (1994). Decision making in young adolescents and adults. *Journal of Experimental Child Psychology*, *58*(3), 359-388. doi: 10.1006/jecp.1994.1040

Can, Ö. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Cenkseven Önder, F., & Çolakkadıoğlu, O. (2013). Decision-making and problem-solving as a well-being indicator among adolescents. *Educational Research and Reviews*, *8*(11), 720-727. doi: 10.5897/ERR12.151

Chang, E. C. (1998). Hope, problem-solving ability, and coping in a college student population: Some implications for theory and practice. *Journal of Clinical Psychology*, *54*(7), 953-962. doi: 10.1002/(SICI)1097-4679(199811)54:7<953::AID JCLP9>3.0.CO;2-F

Coscarelli, W. C. (1983). Development of a decision-making inventory to assess Johnson's decision-making styles. *Measurement & Evaluation in Guidance, 16*(3), 149-160. doi: 10.1080/00256307.1983.12022348

Crone, E. A., & Van Der Molen, M. W. (2007). Development of decision making in school-aged children and adolescents: Evidence from heart rate and skin conductance analysis. *Child Development, 78*(4), 1288-1301.doi: 10.1111/j.1467-8624.2007.01066.x

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: HarperCollins Publishers.

Çelik, G., Tahiroğlu, A. ve Avcı, A. (2008). Ergenlik Döneminde Beynin Yapısal ve Nörokimyasal Değişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *11*(1), 42-47. https://www.journalagent.com adresinden erişildi.

Çimen, S. (2017). *Duygusal Özerklik Kazanımında Benlik Saygısı ve Karar Verme Stillerinin Etkilerinin Belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Çoban, A. ve Hamamcı, Z. (2006). Kontrol Odakları Farklı Ergenlerin Karar Stratejileri Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 14*(2), 393-402. http://www.kefdergi.com adresinden erişildi.

Çolakkadıoğlu, O. (2003). *Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin (Adolescent Decision Making Questionnaire) Uyarlama Çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

Çolakkadıoğlu, O. ve Güçray, S. S. (2007). "Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'ni Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 7*(26), 61-71. http://search.ebscohost.com adresinden erişildi.

Çolakkadıoğlu, O., Cenkseven, F. ve Avcı, R. (2011). Ergenlerde Kontrol Odağını Yordamada Karar Verme ve Problem Çözmenin Rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(2), 317-330. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Çolakkadıoğlu, O. (2012). Ergenlerde Karar Verme Ölçeğinin Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(19), 387-403. http://sbed.mku.edu.tr adresinden erişildi.

Çolakkadıoğlu, O. ve Güçray, S. S. (2012). Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Psiko-Eğitim Grup Yaşantısının Ergenlerin Karar Verme Stillerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 12*(2), 655-676. http://edam.com.tr/Kuyeb.asp adresinden erişildi

Davids, E. L., Roman, N. V., & Leach, L. (2015). The effect of family structure on decision making, parenting styles and healthy lifestyle behaviour of adolescents in rural South Africa. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance, 21*(3.2), 953-967. Retrieved from https://journals.co.za

Davids, E. L., Roman, N. V., Leach, L., & Sekot, A. (2015). A model examining the relationship between parenting, and decision making on healthy lifestyle behaviours of adolescents in rural Western Cape, South Africa: Sport education and community development. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance, 21*(1), 272-292. Retrieved from https://journals.co.za

Demirbaş, H. (1992). *Suçlu ve Suçlu Olmayan Ergenlerin Karar Verme Davranışlarının Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Demirbaş Nemli, B. (2018). *İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Bilişsel Karar Verme Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Model Uygulaması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Deniz, M. E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı, Karar Verme Stilleri ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, (4)*15, 23-35. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Deniz, M. E. (2011). Karar Verme Stilleri ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(1), 97-113. http://edam.com.tr/Kuyeb.asp adresinden erişildi.

Dere Çiftçi, H. (2015). Do adolescents' self-esteem levels affect their decision-making behaviors? The study of the relation between decision-making behaviors and self-esteem levels of 7th and 8th grade adolescents. *International Journal of Recent Scientific Research, 6*(5), 4005-4018. Retrieved from http://www.recentscientific.com

Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, 63*(1), 19-21. http://www.ctf.edu.tr adresinden erişildi.

Deveci, F. (2011). *Ergenlerde Karar Verme Stilleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological bulletin, 95*(3), 542-575. doi: 10.1037/0033-2909.95.3.542

Diener, E., Suh, E., & Oishi, S. (1997). Recent findings on subjective well-being. *Indian Journal of Clinical Psychology, 24*(1), 25-41. Retrieved from https://intranet.newriver.edu

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin, 125*(2), 276-302. doi: 10.1037/0033-2909.125.2.276

Diener, E., Pressman, S. D., Hunter, J., & Delgadillo-Chase, D. (2017). If, why, and when subjective well-being influences health, and future needed research. *Applied Psychology: Health and Well-Being, 9*(2), 133-167. doi: 10.1111/aphw.12090

Dilmaç, B. ve Bozgeyikli, H. (2009). Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Olma ve Karar Verme Stillerinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(1), 171-187. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Doğan, M. (2017). *Ergenlerde Tanrı Algısı ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.

Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek İle Karar Verme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar Stratejileri İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Ercengiz, M. (2017). *Kabul ve Kararlılık Terapisi Yönelimli Psikoeğitim Programının Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.

Erdin, F. (2016). *Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinin Mantık Dışı İnançlarının Karar Verme Davranışları İle İlişkisinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Eren, E. (2009). *Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar).* İstanbul: Beta Yayınevi.

Erikson, E. H. (1994). *Identity: Youth and crisis* (No. 7). New York: WW Norton & Company.

Ersever H. Ö. (1996). *Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Ertürk, C. (2017). *Ergenlerde Narsistik Kişilik Özelliklerinin Duygu Stilleri ve Karar Verme Stillerini Yordama Düzeyi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Eryilmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(4), 975-989. http://toad.net adresinden erişildi.

Esen, E., Siyez, D., Soylu, Y. ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *8*(1), 46-63. doi: 10.19160/5000197327

Eskritt, M., Doucette, J., & Robitaille, L. (2014). Does future-oriented thinking predict adolescent decision making? *The Journal of Genetic Psychology*, *175*(2), 163-179. doi: 10.1080/00221325.2013.875886

Frankl, V. E. (2000). *İnsanın Anlam Arayışı* (7. Basım). (S. Budak, Çev.). Ankara: Öteki. (1985).

Friedman, I. A., & Mann, L. (1993). Coping patterns in adolescent decision making: An Israeli-Australian comparison. *Journal of Adolescence*, *16*(2), 187-199. doi: 10.1006/jado.1993.1016

Folkman, S. (2010). Stress, coping, and hope. *Psycho-Oncology*, *19*(9), 901-908. doi: 10.1002/pon.1836

Gelatt, H. B. (1962). Decision-making: A conceptual frame of reference for counseling. *Journal of Counseling Psychology*, *9*(3), 240-245. doi: 10.1037/h0046720

Gelatt, H. B. (1989). Positive uncertainty: A new decision-making framework for counseling. *Journal of Counseling Psychology*, *36*(2), 252-256. doi: 10.1037/0022-0167.36.2.252

Güçray, S. (1998). Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *2*(9), 7-16. http://pdrdergisi.org adresinden erişildi.

Gülbahçe, A. ve Kartol, A. (2014). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*(2), 132-143. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Harman, E., & Kırdök, O. (2018). The predictive strength of career decision making difficulties on high school students' career maturity according to their levels of locus of control. *Journal of Human Sciences*, *15*(3), 1530-1540. doi: 10.14687/jhs.v15i3.5221

Havighurst, R. J. (1972). *Developmental tasks and education* (3rd Ed.). New York: McKay.

Hilton, T. L. (1962). Career decision-making. *Journal of Counseling Psychology*, *9*(4), 291. doi: 10.1037/h0048309

Hoy, W. K., & Tarter, C. J. (2011). Positive psychology and educational administration: An optimistic research agenda. *Educational Administration Quarterly*, *47*(3), 427-445. doi: 10.1177/0013161X10396930

İmrek, M. K. (2003). *Yöneticiler İçin Karar Verme Teknikleri.* İstanbul: Beta Basım.

Janis, I. L., & Mann, L. (1976). Coping with decisional conflict: An analysis of how stress affects decision-making suggests interventions to improve the process. *American Scientist*, *64*(6), 657-667. Retrieved from https://www.jstor.org

Janis, I. L., & Mann, L. (1977). *Decision making. Psychological analysis of conflict, choice and commitment.* New York: Free Press.

Jensen, S. M., & Luthans, F. (2006). Relationship between entrepreneurs' psychological capital and their authentic leadership. *Journal of Managerial Issues*, *18*(2), 254-273. Retrieved from https://www.jstor.org

Johnson, R. H. (1978). Individual styles of decision making: A theoretical model for counseling. *Journal of Counseling & Development*, *56*(9), 530-536. doi: 10.1002/j.2164-4918.1978.tb05305.x

Karaçay, N. (2015). *Liseli Ergenlerin Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Kamaruddin, A. R., & Mokhlis, S. (2003). Consumer socialization, social structural factors and decision-making styles: A case study of adolescents in Malaysia. *International Journal of Consumer Studies*, *27*(2), 145-156. doi: 10.1046/j.1470-6431.2003.00297.x

Karaırmak, Ö. ve Siviş, R. (2008). Modernizmden Postmodernizme Geçiş ve Pozitif Psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(30), 102-115. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi

Kardaş, N. (2013). *Fen Eğitiminde Argümantasyon Odaklı Öğretimin Öğrencilerin Karar Verme ve Problem Çözme Becerilerine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

Karslı, T. A. (2015). İlköğretim Dönemindeki Ergenlerde Üst-Biliş İşlevleri İle Karar Verme ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(55), 16-31. doi: 10.17755/esosder.40353

Kaşık, D. (2009). *Ergenlerde Karar Verme Stilleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Katman, M. (2017). *Meslek Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerin Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri İle Karar Verme Stillerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman, Türkiye.

Kırdök, O. & Harman, E. (2018). High school students' career decision-making difficulties according to locus of control. *Universal Journal of Educational Research, 6*(2), 242-248. doi: 10.13189/ujer.2018.060205

Klaczynski, P. A., Byrnes, J. P., & Jacobs, J. E. (2001). Introduction to the special issue: The development of decision making. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *22*(3), 225-236. doi: 10.1016/S0193-3973(01)00081-8

Kline, R. B. (1998). *Methodology in the social sciences. Principles and practice of structural equation modeling.* New York, NY, US: Guilford Press.

Kline, P. (2000). *Handbook of psychological testing.* London: Routledge.

Kocakula, Ö. ve Altunoğlu, A. E. (2018). Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğunun Karar Süreçlerine Etkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, *1*(2), 114-131. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Köksal, A. (2003). *Ergenlerde Duygusal Zekâ İle Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Köksal, A. ve Gazioğlu, A. İ. (2007). Ergenlerde Duygusal Zekâ İle Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki. *HAYEF: Journal of Education*, *4*(1), 133-146. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Krumboltz, J. D., Kinnier, R. T., Rude, S. S., Scherba, D. S., & Hamel, D. A. (1986). Teaching a rational approach to career decision making: Who benefits most? *Journal of Vocational Behavior, 29*(1), 1-6. doi: 10.1016/0001-8791(86)90024-2

Krumboltz, J. D. (1998). Serendipity is not serendipitous. *Journal of Counseling Psychology*, *45*(4), 390-392. doi: 10.1037/0022-0167.45.4.390

Kurt, E. (2016). *Orta Öğretim Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.

Kurban, C. (2015). *Bireysel Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stilleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.

Kuzgun, Y. (2005). *PDR'de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lee, S. (2007). Vroom's expectancy theory and the public library customer motivation model. *Library Review*, *56*(9), 788-796. doi: 10.1108/00242530710831239

Lucas, R. E. (2018). *Exploring the associations between personality and subjective well-being. Handbook of well-being.* Salt Lake City, UT: DEF Publishers.

Mann, L., Janis, I. L., & Chaplin, R. (1969). Effects of anticipation of forthcoming information on predecisional processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *11*(1), 10-16. doi: 10.1037/h0026967

Mann, L., Harmoni, R., & Power, C. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence*, *12*(3), 265-278. doi:10.1016/0140-1971(89)90077-8

Mann, L., Radford, M., Burnett, P., Ford, S., Bond, M., Leung, K., & Yang, K. S. (1998). Cross-cultural differences in self-reported decision-making style and confidence. *International Journal of Psychology*, *33*(5), 325-335. doi: 10.1080/002075998400213

Mitchell, L. K., & Krumboltz, J. D. (1996). *Krumboltz's learning theory of career choice and counseling.* In D. Brown and L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (3rd Ed., pp. 233-280). San Francisco: Jossey-Bass.

Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, *6*(1), 10-19. doi: 10.1111/j.1467-9280.1995.tb00298.x

Mutlu, T. (2011). *Lise Öğrencilerinden Kariyer Kararı Verme Güçlükleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Ormond, C., Luszcz, M. A., Mann, L., & Beswick, G. (1991). A metacognitive analysis of decision making in adolescence. *Journal of Adolescence*, *14*(3), 275-291. doi: 10.1016/0140-1971(91)90021-I

Otlu, F. ve Demir, Ö. (2005). Stratejik Karar Verme Açısından Maliyet Sistemleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *15*(1), 155-170. http://sosbe.firat.edu.tr adresinden erişildi.

Ömeroğlu, E. ve Turla, A. (2001). Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, *151*(1), 49-53. http://dhgm.meb.gov.tr adresinden erişildi.

Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, *4*(4), 566-589. doi: 10.5455/cap.20120433

Özel, M. (2009). *Ergenlerin Denetim Odaklarına ve Algıladıkları Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumuna Göre Karar Verme Biçimlerinin İncelenmesi: Darıca İlçesi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Özer, Ö. (2018). Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Karar Verme Stillerinin İncelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(1), 421-432. doi: 10.17218/hititsosbil.368370

Öztürk, N., Kutlu, M. ve Atlı, A. (2011). Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Karar Verme Stratejileri Üzerindeki Etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(2), 45-64. http://efdergi.inonu.edu.tr adresinden erişildi.

Partridge, B. C. (2010). Adolescent psychological development, parenting styles, and pediatric decision making. *Journal of Medicine and Philosophy*, *35*(5), 518-525. doi: 10.1093/jmp/jhq044

Peker, A., Kartol, A. ve Demir, M. (2015). Ergenlerde Akılcı Olmayan İnançlar İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, *63*(63), 1-14. doi: 10.17753/Ekev487

Pérez, J. C., & Cumsille, P. (2012). Adolescent temperament and parental control in the development of the adolescent decision making in a Chilean sample. *Journal of Adolescence*, *35*(3), 659-669. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.09.002

Piaget, J. (1952). *The child's conception of number*. New York: Humanities Press.

Piehler, T. F., & Winters, K. C. (2017). Decision-making style and response to parental involvement in brief interventions for adolescent substance use. *Journal of Family Psychology*, *31*(3), 336-346. doi: 10.1037/fam0000266

Plous, S. (1993). *The psychology of judgment and decision making*. New York: Mcgraw-Hill Book Company.

Ross, J. A. (1981). Improving adolescent decision-making skills. *Curriculum Inquiry, 11*(3), 279-295. doi: 10.1080/03626784.1981.11075260

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control of reinforcement. *Psychological Monograph, 80*(1), 1-28. doi: 10.1037/h0092976

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of the intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, *55*(1), 68-78. doi: 10.1037/0003-066X.55.1.68

Sarı, V. S. ve Şahin, M. (2013). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleğe Karar Verme Öz-Yeterliliklerini Yordamada Umut ve Kontrol Odağının Rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21*(1), 97-110. http://www.kefdergi.com adresinden erişildi.

Schvaneveldt, J. D., & Adams, G. R. (1983). Adolescents and the decision-making process. *Theory into Practice, 22*(2), 98-104. doi: 10.1080/00405848309543046

Seligman, M. E. (1999). Positive social science. *Journal of Positive Behavior Interventions, 1*(3), 181-182. doi: 10.1177/109830079900100306

Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14. doi: 10.1037/0003-066X.55.1.5

Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, … Harney, P. (1991). The will and ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*(4), 570-585. doi: 10.1037/0022-3514.60.4.570

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling & Development, 73*(3), 355-360. doi: 10.1002/j.1556-6676.1995.tb01764.x

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., & Higgins, R. L. (1996). Development and validation of the State Hope Scale. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*(2), 321-335. doi: 10.1037/0022-3514.70.2.321.

Snyder, C. R. (Ed.). (2000). *Handbook of hope: Theory, measures, and applications*. London: Academic press.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Shorey, H.S. & Rand, K. L. (2002). Hopeful choices: A school counselor's guide to hope theory. *Professional School Counseling, 5*(5), 298-308. Retrieved from http://www.eric.ed.gov

Steinberg, L. (2007). Ergenlik. (F. Çok, Çev. Ed.). Ankara: İmge Kitabevi.

Sul, S., Kim, J., & Choi, I. (2013). Subjective well-being and hedonic editing: How happy people maximize joint outcomes of loss and gain. *Journal of Happiness Studies, 14*(4), 1409-1430. doi: 10.1007/s10902-012-9379-6

Tarhan, S. (2012). Umudun Özyeterlik, Algılanan Sosyal Destek Ve Kişilik Özelliklerinden Yordanması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Tarhan, S. ve Bacanlı, H. (2015). Sürekli Umut Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being, 3*(1), 1-14. http://www.journalofhappiness.net adresinden erişildi.

Tekin, Ö. A. (2009). *Yönetimde Karar Verme: Batı Antalya Bölgesinde Bulunan Beş Yıldızlı Otel İşletmelerindeki Çeşitli Departman Yöneticilerinin Karar Verme Stillerini Tespit Etmeye Yönelik Uygulamalı Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Temel, V. (2015). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin, Problem Çözme Becerileri, Karar Verme Stilleri ve Öfke Tarzları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.

Thunholm, P. (2008). Decision-making styles and physiological correlates of negative stress: Is there a relation? *Scandinavian Journal of Psychology, 49*(3), 213-219. doi: 10.1111/j.1467-9450.2008.00640.x

Tiedeman, D. V. (1961). Decision and vocational development: A paradigm and its implications. *The Personnel and Guidance Journal, 40*(1), 15-21. doi: 10.1002/j.2164-4918.1961.tb02078.x

Topaloğlu, M. (2016). *Sosyobilimsel Konulara Dayalı Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Öğrencilerin Kavramsal Anlamalarına ve Karar Verme Becerilerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.

Tunç, A. (2011). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stilleri İle Algılanan Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

Uygur, S. S. (2018). Lise Öğrencilerinde Problem Çözme Becerilerinin Akılcı Olmayan İnanç Düzeyi ve Karar Verme Stillerine Göre Yordanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(67), 1014-1026. doi: 10.17755/esosder.340642

Üngüren, E. (2011). *Psikobiyolojik Kişilik Kuramı Ekseninde Yöneticilerin Kişilik Özellikleri, Karar Verme Stilleri ve Örgütsel Sonuçlara Yansımaları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya, Türkiye.

Vennum, A., & Fincham, F. D. (2011). Assessing decision making in young adult romantic relationships. *Psychological Assessment, 23*(3), 739-751. doi: 10.1037/a0023287

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation.* New York: John Willey & Sons. Inc.

White, V. M., Wearing, A. J., & Hill, D. J. (1994). Is the conflict model of decision making applicable to the decision to be screened for cervical cancer? A field study. *Journal of Behavioral Decision Making, 7*(1), 57-72. doi: 10.1002/bdm.3960070105

Wolf, L. K., Wright, N. D., Kilford, E. J., Dolan, R. J., & Blakemore, S. J. (2013). Developmental changes in effects of risk and valence on adolescent decision-making. *Cognitive development, 28*(3), 290-299. doi: 10.1016/j.cogdev.2013.04.001

Yayla, A. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Yılmaz, M. T. (2004). *Okullardaki Mesleki Rehberlik Uygulamalarında İki Temel Sorun Öğrencilerin Alan/Bölümlere Yönelik "Mesleki Benlik Tasarımları"nın Oluşumuna Okul Ortamının Etkisi Üzerine Bir İnceleme*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. Malatya.

Yılmaz, A. S. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Verme Stillerinin Benlik Saygısı ve Utangaçlık Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

Yılmaz, E. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Yiğit, A. (2005). *Lise Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Yüceloğlu Keskin, D. Ö., Bayram, L., Günay Derebaşı, D., Bostancı, Ö. ve Kabadayı, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Kullandıkları Karar Verme Stratejilerinin Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 1*(2), 1-12. http://dergipark.gov.tr adresinden erişildi.

Zeleny, M. (1982). *Multiple criteria decision making.* London: McGraw-Hill Company.

EKLER

EK 1. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Değerli öğrenciler bu formda yer alan bilgileri lütfen dikkatli bir şekilde doldurunuz. Ardından sonraki sayfalarda yer alan ölçeklerde sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

Göstereceğiniz ilgi için teşekkür ederim.

Oğuz MERCAN

Psikolojik Danışman

Cinsiyetiniz	Kız ( )		Erkek ( )	
Eğitim Gördüğünüz Okul	.....			
Sınıfınız	1. Sınıf ( )	2. Sınıf ( )	3. Sınıf ( )	4. Sınıf ( )

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği
(Örnek Maddeler)

Yönerge: İnsanların karar verme durumu hakkında hissettikleri ve bu konuda yaptığı seçimler değişiklik göstermektedir. Olağan koşullarda ne şekilde karar verdiğinizi belirlemek için, her soruda verilen seçeneklerden kendinize en yakın davranış biçiminin olduğu bölümün içine çarpı (X) işareti koyunuz.

	Benim için hiçbir zaman doğru değil	Benim için bazen doğru	Benim için sık sık doğru	Benim için her zaman doğru
1. Karar verme yeteneğime güvenirim.				
8. Bir seçim yapmadan önce çok dikkat ederim.				
14. Kararları başkalarına bırakmayı tercih ediyorum.				
19. Acele karar vermem gerektiğinde sakin bir şekilde düşünemem.				
28. Karar verme sorumluluğumu almaktan hoşlanmam.				

Ergen Öznel İyi Oluşu Ölçeği

(Örnek Maddeler)

Yönerge: Aşağıda yer alan ifadelerin karşısında bulunan seçeneklerden size uygun olanını işaretlemeniz gerekmektedir. Her ifadeyi bir kez değerlendirmelisiniz. Değerlendirmelerinizde hiç boş bırakmayınız.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Ailem beni sever.				
5. İnsanlara karşı sabırlıyım.				
10. Hayatı doya doya yaşarım.				
14. Arkadaşlarımla beraber vakit geçiririm.				

Sürekli Umut Ölçeği
(Örnek Maddeler)

Yönerge: Aşağıda yer alan ifadelerin karşısında bulunan seçeneklerden size uygun olanını işaretlemeniz gerekmektedir. Her ifadeyi bir kez değerlendirmelisiniz. Değerlendirmelerinizde hiç boş bırakmayınız. Sizin için uygun olan ifadenin üzerini (X) işaretleyiniz.

	1: Tamamen Yanlış ◄► 8: Tamamen Doğru
1. Sıkıntılı bir durumdan kurtulmak için pek çok yol düşünebilirim.	1 2 3 4 5 6 7 8
2. Enerjik bir biçimde amaçlarıma ulaşmaya çalışırım.	1 2 3 4 5 6 7 8
12. Kendim için koyduğum hedeflere ulaşırım.	1 2 3 4 5 6 7 8

EK 2. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi	: 30/04/2018
Toplantı Sayısı	: 06
Karar Sayısı	: 98

98- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden **Oğuz Mercan**'ın "Ergenlerde Karar Verme Stillerinin Öznel iyi Oluş ve Umut İle İlişkisinin İncelenmesi" tezi ile ilgili Etik Kurul'un 19/02/2018 tarih ve 03/39 sayılı kararı doğrultusunda yaptığı düzeltmeler Kurulumuzca incelendi.

Yapılan incelemeler sonucunda; **Oğuz Mercan**'ın "Ergenlerde Karar Verme Stillerinin Öznel iyi Oluş ve Umut İle İlişkisinin İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili istenilen düzeltmeleri yaptığı, dolayısıyla yüksek lisans tez araştırma projesinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
03/05/2018

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 3. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ESKİŞEHİR
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 88074293-605.01-E.22509282
Konu: Araştırma Projesi

27.12.2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 26/12/2017 tarih ve 98761816-302.08.01-E.5658 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile; Ankara Üniversitesi Eğitim bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Oğuz MERCAN "Ergenlerde Karar Verme Stillerinin Öznel İyi Oluş ve Umut İle İlişkisinin İncelenmesi" başlıklı uygulama çalışması Araştırma İzin Komisyonu tarafından incelenmiş ve komisyon tarafından sakınca görülmediği tespit edilmiş olup, komisyon tarafından belirtilen okullarda yukarıda adı geçen projenin gerçekleştirilmesi uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde takdirlerinize arz ederim.

Barış HANCI
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
.../12/2017

Necmi ÖZEN
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

EK:
Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Büyükdere Mh. Atatürk Bulvarı No:247 Odunpazarı / ESKİŞEHİR
Elektronik Ağ:http://eskisehir.meb.gov.tr
e-posta: istatistik26@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için:S.HANCI
Tel : (0 222) 239 72 00- 213/425
Faks: (0 222) 239 39 22

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 5238-e25f-36f2-a266-b57d kodu ile teyit edilebilir.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"Ergenlerde Karar Verme Stillerinin Öznel İyi Oluş ve Umut İle İlişkisi" başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan Alıntılar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 26/05/2019
Gönderim Numarası	: 1135862732
Sayfa Sayısı	: 63
Sözcük Sayısı	: 17,276
Karakter Sayısı	: 120,506
Benzerlik Oranı	: 9
Savunma Tarihi	: 23/05/2019

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Oğuz MERCAN

Tarih: 27/05/2019

İmza: .....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Oğuz MERCAN

E-Posta Adresi : oguzmercan26@gmail.com

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Psikolojik Danışman	M.E.B. Eskişehir Alpu Ortaokulu	2014-halen

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2010-2014
Lisans (Farabi Değişim Programı Kapsamında)	Eğitim Bilimleri/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Gazi Üniversitesi	2012
Yüksek Lisans	Eğitim Bilimleri/ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2015-2019
Yüksek Lisans (Erasmus Değişim Programı Kapsamında)	Faculty of Education	Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw	2018

Yayınlar:

Sezen, D., Önal, F., Şen, M., Mercan, O. ve İnan, O. (2013, Haziran). *Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Programı Öğrencilerinin Sosyal İlişkilerinin Algılanan Kontrol Düzeylerine Göre İncelenmesi*. X. Ulusal PDR Öğrencileri Kongresi, İzmir.

Mercan, O. (2015, Nisan). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkilerdeki Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. VIII. Üniversiteler Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sempozyumu, Eskişehir.

Mercan, O. (2018, Ekim). *Kültürel Olarak Farklı Okullarda Okuyan Öğrencilerin Okul İklimine İlişkin Algılarının İncelenmesi*. Uluslararası Necatibey Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi, Balıkesir.